

Svetptic

revija Društva za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije DOPPS

letnik 9, številka 2, julij 2003

VPLIVI CEST IN PROMETA NA ŽIVALI

Španija

Krajski park Središče ob Dravi

Podhujka

Goliči in puhovci

ISSN: 1580-3600

izdajatelj: Društvo za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije
(DOPPS-BirdLife Slovenia), Prvomajska 9 (p. p. 2722),
1000 Ljubljana

© Revija, vsi v njej objavljeni prispevki, fotografije, risbe, skice, tabele
in grafikoni so avtorsko zavarovani. Za rabo, ki jo zakon o avtorskih
pravicah izrecno ne dopušča, je potrebno soglasje urednika.

naslov uredništva: DOPPS, Prvomajska 9 (p. p. 2722),
1000 Ljubljana

tel.: 01 544 12 30

fax: 01 544 12 35

e-mail: dopps@dopps-drustvo.si

glavni urednik: Damijan Denac

e-mail: damijan.denac@dopps-drustvo.si

tehnični urednik: Andrej Figelj

uredniški odbor: Urša Koce, dr. Andreja Ramšak, Al Vrezec, Eva Vukelič
lektoriranje: Henrik Ciglič

oblikovanje tipске strani: Tomaž Berčič

prelom in fotoliti: Abakos grafični studio

tisk: Abakos / KVM Grafika

naklada: 1400 izvodov

izhajanje: letno izidejo 4 številke.

Člani DOPPS prejmejo revijo brezplačno. Revijo sofinancirajo
družba Mobitel, Ministrstvo za okolje, prostor in energijo RS in
Grand Hotel Union d.d. Revija je vpisana v register javnih glasil
pod zaporedno številko 1610. Mnenje avtorjev ni nujno mnenje
uredništva.

Prispevke lahko pošiljate na DOPPS, p.p. 2722, 1001 Ljubljana
ali na elektronski naslov damijan.denac@dopps-drustvo.si

DRUŠTVO ZA OPAZOVANJE IN PROUČEVANJE PTIC SLOVENIJE
DOPPS-BirdLife Slovenia

Poslanstvo društva: Poslanstvo DOPPS je varovanje ptic in
njihovih habitatov z naravovarstvenim delom, raziskovanjem,
izobraževanjem, popularizacijo ornitologije in sodelovanjem z
drugimi naravovarstvenimi organizacijami.

The mission of DOPPS - BirdLife Slovenia is to protect birds and
their habitats through conservation work, research, education,
popularisation of ornithology and cooperation with other
nature conservation organisations.

Naslov: p.p. 2722, 1001 Ljubljana.

Društveni prostori: Prvomajska 9, Ljubljana,

tel.: 01 544 12 30, fax: 01 544 12 35

e-mail: dopps@dopps-drustvo.si

Predsednik: dr. Peter Trontelj

Podpredsednik: dr. Primož Kmecl

Upravni odbor: D. Klenovšek, M. Perušek, dr. A. Ramšak, J.
Smole, B. Mozetič, V. Havliček, E. Vukelič, Ž. Šalamun, L.
Korošec, dr. S. Širca, D. Bordjan, Ž. I. Remec.

Nadzorni odbor: S. Polak, dr. P. Legiša, A. Hudoklin, B. Surina

poslovni račun: 02018-0018257011

Direktor: Tomaž Jančar

DOPPS je slovenski partner svetovne zveze naravovarstvenih
organizacij BirdLife International.

stran 8

stran 14

stran 22

stran 31

stran 33

Katarina Denac
VPLIVI CEST IN PROMETA NA ŽIVALI 4

Matjaž Kerček
ŠPANJA 8

Boris Kočever
KRAJINSKI PARK SREDIŠČE OB DRAVI 14

Slavko Polak
MLADA KOSKA ŽIVKO IN SREČKO 18

Andrej Figelj in Al Vrezec
PODHUJKA 20

Aleš Tomažič
IZLETI ŠTAJERSKE SEKCIJE 22

Damijan Denac
**III. SREČANJE MLADIH RAZISKOVALCEV -
OSNOVNOŠOLCEV SLOVENIJE** 26

Damijan Denac
NARAVO OTROKOM 26

Davorin Tome
GOLIČI IN PUHOVCI 28

Tomaž Mihelič
**NIČ SPREGLEDANEGA IN NIČ
IZGUBLJENEGA** 30

Damijan Denac
BREGULJKA 31

Petra Radolič in Damijan Denac
PASTI ZA PTICE - ribiške vrvice in trnki 31

Željko Šalamun
GAJŠEVSKO JEZERO 33

Jurij Hanželj
GOLIČ 36

NOVICE 37

Mateja Nose
**EVROPSKA ZAKONODAJA - orodje ali
kamen spotike slovenskega naravovarstva?** 42

Tomaž Mihelič
**PREDLOGI POSEBNIH ZAŠČITENIH
OBMOČIJ (SPA) V SLOVENIJI, ZBRANI V
MONOGRAFIJI** 43

glavni sponzor DOPPS

ZVEZJENJE NISO LE REŠEJE
WWW.MOBITEL.SI

GRAND HOTEL UNION D.D.
Miklošičeva 1, Ljubljana, Slovenija

Prirodoslovni muzej Slovenije
Slovenian Museum of Natural History

Spoštovane članice, spoštovani člani!

Prisrčno vas pozdravljam, tokrat s strani društvene revije. Z vso odgovornostjo sem pred nedavnim sprejel nalogo, da postanem urednik Sveta ptic - revije, ki je v svoji triletni zgodovini doživela skokovit razvoj in s katero so bili postavljeni novi temelji za doseganje izobraževalnih in naravovarstvenih ciljev s področja ornitologije v Sloveniji. Sodobni izzivi so botrovali spremembam, ki smo jim bili priče pri prenovi društvenih revij. Kvalitetno in resno znanstveno delo se je moralo osvoboditi poljudnih informacij. Prvo je dobilo svoje mesto v prenovljenem *Acrocephalusu*, slednje pa so zaživele v Svetu ptic, ki je iz »tovarniških« Novic zrasel v barvito poljudno revijo. Doslej je izšlo 13 števil. Vsako izmed njih smo nestrpno pričakovali in se veselili zanimivih vsebin, ki so nas popeljale bodisi v Etiopijo bodisi drugam, nam razkrije probleme varstva ptic, nas poučile o razlikah med »problematičnimi vrstami« ali pa nas preprosto povabile na delovno akcijo, društveni izlet ter predavanje. In koliko prijetnih trenutkov in prijateljstev je povezanih prav z njimi! Tisti, ki so skrbeli za izhajanje revije, vedo, koliko truda in časa je bilo potrebnega, da je izšla sleherna številka, in koliko nevidnih malenkosti je bilo pri tem postorjenih. Za vse opravljeno epohalno delo piscev, fotografov, urednic, tehničnih urednikov, uredniškega odbora, postavljalcev, tiskarjev in mnogih drugih se jim moramo iskreno zahvaliti. Čas, ki so ga namenjali reviji, je vedno presegal profesionalne okvire. Revija je nastajala s prostovoljnim delom, predvsem po zaslugi navdušenosti in vztrajnosti teh ljudi.

Revija bo izhajala še naprej, z njo pa vam želimo društvo še bolj približati in vas v njegovo delovanje tudi aktivneje vključiti. Z revijo vas nameravamo redno obveščati o aktualnih in zanimivih temah s področja ornitologije in varstva ptic pri nas ter s tem povezanim tekočim dogajanjem v društvu. Revijo bomo skušali dodatno razgibati in vsebinsko popestriti. Prav gotovo se bo v njej našlo mesto tudi za vaš prispevek o zanimivem opazovanju ptice, za vaš ornitološki nasvet ali opis neke naravovarstvene problematike, ki jo poznate. Vsi, ki to berete, ste najtopleje vabljeni, da tudi z besedo uresničite del svojega ornitološkega, izobraževalnega ali naravovarstvenega poslanstva.

V rokah imamo medij, ki nam daje nesluteno moč. In z njim želimo vendar nekaj doseči. Glavni cilji revije izhajajo neposredno iz poslanstva DOPPS, to je varstvo ptic in njihovih habitatov. Izobraževanje je ena počasnejših, vendar najzanesljivejših poti za doseg tega poslanstva. Pridružite se tej vlogi in svoje znanje, navdušenje in zgled predajte naprej. Začutili boste, zakaj je navidez paradoksalni pregovor »kdor daje, dobi največ« vendarle resničen. Narava je ena in kdor jo zares želi varovati, bo za ta plemeniti cilj zmožl premagati tudi ovire enostranskih stališč, zamer in podobnega, ki onemogočajo sodelovanje in uspešno delo. Tukaj nam lahko pomaga znamenit izrek Gandhija, ki pravi »Bodi sprememba, ki si je želiš«. Drage članice in člani, na nas samih je, ali bomo za varstvo ptic in narave kaj storili ali ne. Vsak ima svoje sposobnosti in zmožnosti in prav vsakdo je za nekaj talentiran. Ne pozabimo, pomembna je vsaka malenkost in ne vdajmo se ob morebitnih neuspehih. Pogosto šele čez čas uvidimo, kakšno moč smo dobili ravno z njimi.

Pozdravljam vas z željo, da bi bili pri svojem delu karseda uspešni in da bi uresničili vse svoje cilje. Reviji želim vse najboljše v prihodnje in upam, da boste z njo zadovoljni.

Damijan Denac

foto: Katarina Denac

VPLIVI CEST IN PROMETA NA ŽIVALI

Katarina Denac

»Asfaltirana cesta je za ptiče vir hrane in nadloga hkrati. Pozno spomladi in poleti jugozahodni veter spiha žuželke z njive lucerne naravnost na cesto. Številne vrste ptičev, med njimi tudi škrjanci in srakoperji, si privoščijo to zlahka dobljeno hrano,« je pred več kot sedemdesetimi leti zapisal eden izmed pionirjev raziskovanja smrtnosti živali na cestah, J. McB Robertson.

Podoba cest in prometa v tridesetih letih 20. stoletja je bila v primerjavi z današnjo idilična.

Pretežno makadamske ceste, redka motorna vozila. Pa vendar so se že takrat nekateri posamezniki začeli zavedati njihovega negativnega vpliva na živali. Ceste so v preteklih desetletjih dobile asfaltno preobleko in gosto prepredle nekatere dele sveta. Na njih vsako leto pogine na milijarde živali - polžev, deževnikov, pajkov, žuželk, vretenčarjev - zato so pritegnile pozornost številnih raziskovalcev. Ti preučujejo vpliv cest na živalske populacije in iščejo ukrepe za zmanjšanje števila povoženih živali.

VPLIVI CEST IN PROMETA NA ŽIVALI

Ceste za živali niso usodne le zaradi trkov, pač pa tudi zaradi krčenja in drobljenja njihovih bivališč (habitatov). V nekaterih primerih namreč omejijo ali povsem onemogočijo gibanje živali med preostalimi deli primerne bivališča, kar lahko dolgoročno vodi v izumrtje populacije. V bližini cest se lahko vedenje in ekologija živali povsem spremenita; živali spremenijo velikost ali lokacijo svojega domačega okoliša ter vzorce gibanja. Tako se npr. jelen (*Cervus elaphus*) in divji prašič (*Sus scrofa*) izogibata prečkanju avtoceste in v primeru njene izgradnje preoblikujeta območja svoje aktivnosti. Z novo cesto se spremenijo tudi fizikalno - kemične razmere na cesti in ob njej, količina prahu, vsebnost težkih kovin in soli v zemlji. Ceste delujejo kot koridor za širjenje tujerodnih vrst organizmov in ljudem omogočajo večjo rabo okolja. Zaključimo lahko torej, da ceste delujejo na živali na treh nivojih: na nivoju osebka, populacije in združbe.

Pojavljanje živali na cesti določajo ekologija posamezne vrste, vreme, poraslost in topografija predelov ob cesti ter njene osvetljenosti. Verjetnost trka živali z vozilom je odvisna od značilnosti ceste, prometa (hitrost in gostota vozil) ter živali (velikost, hitrost, čas aktivnosti). Število povoženih sov je tako pri hitrostih nad 80 km/h lahko tudi do 20-krat večje kot pri nižjih hitrostih. Škarje in platno so torej v marsikaterem primeru tudi v rokah nas, voznikov.

Do sedaj ni bilo ugotovljeno, da bi smrtnost zaradi prometa bistveno zmanjšala populacije vretenčarjev. Izjema so lahko dvoživke, sove in majhne lokalne populacije drugih vrst (npr. jazbeca). Na Nizozemskem tako letno povozijo do 38 % prvoletnih pegastih sov (*Tyto alba*) in 1 do 10 % odraslih osebkov. Slednji za seboj pustijo marsikatero nedokončano leglo, tako da je prava smrtnost zaradi cest precej večja. Vpliv ceste na populacijo je odvisen od spola in starosti povoženih živali ter časa povoza (pred ali po razmnoževanju). Tako izguba spolno zrele samice pred razmnoževanjem z vidika populacije pomeni največjo škodo.

Smrtnost na cestah pa je med različnimi skupinami živali različna. Poglejmo si le vretenčarje, torej dvoživke, plazilce, ptice in sesalce, kjer bomo spoznali določene značilnosti cestnega krvnega davka.

foto: Damijan Denac

Med dvoživkami ceste precej zdesetkajo krastače (*Bufo bufo*).

Največ vretenčarjev je povoženih spomladi (marec - april) ter pozno poleti in v začetku jeseni (julij - september). Spomladi se za živali prične intenzivno iskanje hrane, spolnih partnerjev ali mesta za gnezdenje. Jeseni poteka razpršitev (disperzija) mladičev, ki si iščejo lasten domači okoliš. Pozno jeseni začne število žrtev postopoma upadati zaradi prehoda v stanje neaktivnosti (hibernacijo) pri dvoživkah, plazilcih, ježih in netopirjih, odselitve ptic na prezimovališča in tudi siceršnjega zmanjšanja aktivnosti drugih vrst.

Dvoživke

Največje številčne izgube na cestah imajo med vretenčarji dvoživke. Marsikje morajo na vsakoletnih selitvah med različnimi bivališči (prezimovališča, mrestišča, poletna bivališča) prečkati ceste. Mnoge izmed njih se gibljejo zelo počasi. Na primer navadne krastače (*Bufo bufo*), pupki (*Triturus* sp.), nekatere pa na cestah tudi obstanejo. Zato med prometnimi žrtvami najdemo tudi hitreje vrste: rjave žabe (*Rana* sp.) in zelene rege (*Hyla arborea*), ki bi sicer lokalno dvopasovno cesto lahko prečkale z nekaj skoki. Dvoživke se na cestah pojavljajo zlasti med februarjem in junijem (selitev na mrestišča)

ter septem-brom in novembrom (selitev na prezimovališča). Točen začetek obeh selitev je odvisen od primernih temperatur, ki so vrstno specifične, in padavin. Spomladanska selitev navadnih krastač se prične, ko povprečna dnevna temperatura doseže okoli 5°C. V deževnih nočeh se seli mnogo več osebkov kot v jasnih, suhih nočeh. Že zelo nizka gostota prometa lahko populaciji dvoživk prizadene hude številčne izgube. V neki nizozemski raziskavi je bilo ugotovljeno, da je pri gostoti 10 vozil/h povoženih kar 29 % selečih se navadnih krastač. Tudi podatki iz Slovenije so grozljivi. Na Ljubljanskem barju je bilo spomladi leta 2001 prešteti okoli 600 povoženih krastač na cestnem odseku, dolgem 26 km. Še bolj zaskrbljujoče je stanje v Dragi pri Igu, kjer je v času jesenske selitve mladih krastač iz ribnikov v gozd vsako leto povoženih nekaj 10.000 osebkov. Navadni pupki (*Triturus vulgaris*) sodijo med najpočasnejše dvoživke, saj se gibljejo s hitrostjo okoli 0,5 m/min. To je razlog, da lahko številčno prevladujejo med povoženimi vretenčarji. Na Ljubljanskem barju smo v eni noči na 5 km dolgem odseku našli več kot 700 povoženih osebkov. Počasnost in množičnost prehajanja dvoživk čez ceste sta torej poglavita razloga za veliko smrtnost. Zelene žabe (*Rana* sp.), katerih življenje je tesno povezano z vodo, se selijo

manj pogosto in na krajše razdalje. To je verjetno razlog, da so povožene le redko.

V Sloveniji je bilo do leta 2000 odkritih okoli 125 t.i. črnih točk za dvoživke na cestah, dodamo pa jih lahko še šest z Ljubljanskega barja, ki so bile odkrite v letu 2001.

Plazilci

Mnogi plazilci si na asfaltu ogretem od sonca ogrejejo telo. Njihovo pojavljanje na cesti je odvisno od tega, kako pogosto in na kakšne razdalje se premikajo. Zelo mobilne vrste, ki pa niso najpogostejše v danem okolju, so lahko tako zastopane z največ povoženimi osebki. Vplivom prometa so najbolj izpostavljeni osebki, ki jim cesta seka domači okoliš. Tudi na pojavljanje plazilcev na cesti močno vplivata letni čas in vreme. Njihova hibernacija traja od novembra do marca ali aprila. Največ je povoženih pozno poleti (avgust, september), ko poteka disperzija mladostnih osebkov, zato slednji tudi prevladujejo med žrtvami. Septembra se poleg tega prične tudi selitev na prezimovališča, ki si jih na primer belouška izbere v trhljem lesu, zemlji ali kupih listja. Na Ljubljanskem barju so najpogostejše žrtve prometa belouške (*Natrix natrix*) in slepci (*Anguis fragilis*), najdene pa so bile še številne druge vrste. Na primer smokulja (*Coronella austriaca*), kobranka (*Natrix tessellata*) in močvirska sklednica (*Emys orbicularis*).

foto: Damijan Denac

Za vpliv prometa so posebej dovzetne nekatere vrste sov. Lansko zimo je bilo samo v nekaj mesecih ob cesti Pragersko - Ptuj najdenih več kot 10 povoženih pegastih sov (*Tyto alba*).

Ptiči

Ptiči na cestah pogosto iščejo hrano (raztreseno zrnje, nevretenčarje, mrhovino) ali gastrolite (kamenčke, ki jim pomagajo pri prebavi). Jesenske poplave na Ljubljanskem barju preženejo iz zemlje na ceste številne deževnike, s katerimi se hranijo srake (*Pica pica*), sive vrane (*Corvus cornix*), škorci (*Sturnus vulgaris*) in drugi ptiči. Pri tem so jate škorcev tako predrzne, da se umikajo šele tik pred avtomobili. Marsikateremu škorcju se zato račun ne izide. Še pozno v jesen ostane na marsikateri slovenski cesti raztreseno koruzno

zrnje, ki ga v jatah zobljajo vrabci (*Passer* sp.). Tako niso presenetljivi skupinski povozi tudi do deset vrabcev hkrati. Sove in ujede pritegnejo ob rob ceste velike gostote poljskih voluharic (*Microtus arvalis*). Manjše vrste ptičev se radi kopajo v peščenih ali vodnih kopelih na bankinah in si tešijo žejo v lužah ob robu ceste.

Ob koncu zime se aktivnost ptičev poveča. Prične se iskanje partnerja, svatovanje, iskanje prostora za gnezdo, kasneje hranjenje mladičev. Vse to zahteva dosti spreletavanja, kar seveda poveča možnosti za trk z vozilom. Pozno poleti in jeseni se prične preselitelna disperzija mladih osebkov, ki si ogledajo in izberejo primerno bivališče za prihodnje leto. Temu sledi selitev na prezimovališča. Starostno gre od junija dalje predvsem za mladostne osebke, ki imajo manj izkušenj s prometom. V neki ameriški raziskavi so ugotovili, da se mladiči, ki že od rojstva živijo ob cesti, hitreje navadijo na njene nevarnosti kot pa odrasli ptiči, ki se iz območja brez cest priselijo na območja s cestami. V primeru prvih trka faza učenja okoli dva meseca, v primeru drugih pa dve leti. Manjše vrste ptičev si dovolijo, da vozila pridejo bliže, saj se zanašajo na svojo okretnost in hitrost. Večina ptičev se lahko umakne vozilu s hitrostjo do 55 km/h. Prave umetnice izogibanja vozilom so bele pastirice (*Motacilla alba*), ki se pogosto hranijo na cesti, vendar le redko končajo pod kolesi ali na vetrobranskem steklu.

foto: Damijan Denac

Posledice za populacijo so toliko večje, če so uničene oplojene ali breje samice ali samice, ki skrbijo za mladiče. Povožena belouška (*Natrix natrix*), tik pred odlaganjem jajc.

VPLIVI CEST IN PROMETA NA ŽIVALI

foto: Damijan Denac

Pri večjih hitrostih avtomobilov se verjetnost smrtnega izida pri trku za ptice bistveno poveča. Povoženi carar (*Turdus viscivorus*).

Med žrtvami prevladujejo vrste iz naselij ter pogoste gnezdilke danega območja. V Sloveniji so najpogostejše povoženi domači vrabci (*Passer domesticus*), taščice (*Erithacus rubecula*) in kosi (*Turdus merula*). Pred prometom pa niso varne niti ogrožene vrste, npr. veliki skovik (*Otus scops*), vijeglavka (*Jynx torquilla*), repaljščica (*Saxicola rubetra*), rjava penica (*Sylvia communis*), kobiličar (*Locustella naevia*) idr.

Sesalci

Tudi sesalci na cesti in ob njej iščejo hrano, srne (*Capreolus capreolus*) pa pozimi pridejo lizat sol. Predeli ob cestah spomladi hitreje okopnijo in ozelenijo, zato je tam živalim lažje najti hrano. Zelo pogoste žrtve prometa v Sloveniji so beloprsi ježi (*Erinaceus concolor*), zlasti v suburbanih predelih. To je posledica tamkajšnje visoke populacijske gostote in gostejšega prometa. Ježeva najljubša bivališča so robovi gozdov, vrtovi, parki in žive meje. Kjer so te strukture tik ob cesti, je pričakovati tudi večje število žrtev med ježi. Cesto praviloma hitro prečkajo in se na njej ne ustavljajo, vendar obstajajo tudi izjeme. Znana so opazovanja ježev, ki so se na cesti hranili z mrhovino (drugimi povoženimi živalmi), deževniki in golimi polži. Nekateri ježi ob bližajočih se avtomobilskih lučeh obstanejo, kar je lahko najbolj neprimeren način obrambe. Za beloprsega ježa je značilno mnogoženstvo (poliginija), kar pomeni, da je razmnoževalni uspeh samca odvisen od števila samic, s katerimi se pari. Med aprilom in avgustom samci prehodijo tudi nekaj kilometrov na noč ter iščejo samice. Zato sestavljajo glavnino povoženih osebkov (okoli 70 %). Tuji avtorji predvidevajo, da naj bi ravno zaradi visokega odstotka povoženih samcev vrsta ne bila ogrožena. Samice se v večjem številu pojavljajo šele po razmnoževanju, prvoletni ježi pa so le redko povoženi. Žrtve najdemo tudi med drugimi skupi-

nami sesalcev: netopirji, glodalci (miši, voluharice, pižmovka) in zveri (lisica, podlasice, kune).

Ukrepi za znižanje števila žrtev

Ukrepi so prilagojeni posamezni skupini vretenčarjev, zato bom naštetela le nekatere primere. Pri dvoživkah so se kot učinkovite izkazale ograje iz PVC, kombinirane bodisi s stalnimi podhodi za živali ali pa v tla vkopanimi vedri, kamor se lovijo dvoživke. Vedra nato prostovoljci prenesejo na drugo stran ceste in jih izpraznijo. Za plazilce učinkovitih ukrepov ni, saj je njihovo prehajanje čez ceste zelo razpršeno. Podobno velja za ptice in manjše sesalce. Le na nekaterih avtocestnih odsekih so za odvrčanje ptic od preletavanja čez cesto nameščene pregrade s silhuetami ujed. V primeru velikih sesalcev (npr. jelen, srna, medved, volk...) je ena od možnosti postavitve zelenega mostu - ekodukta, po katerem lahko živali prehajajo čez širše in prometnejše ceste. Tak ekodukt lahko seveda uporabljajo tudi druge vrste.

Kaj pa lahko storimo sami? Ne divjajmo z avtomobili, zlasti ne ponoči po ovinkastih cestah, ker ne vemo, kaj nas čaka za ovinkom. Zmerna hitrost je priporočljiva tudi na cestah med gozdom in travnikom in tistih, ki obdajajo stoječe vode. Čez takšne ceste se spomladi ponoči zelo verjetno selijo dvoživke. Najbolje pa je, da avto čim večkrat zamenjamo za kolo!

foto: Damijan Denac

Povoženi dihur (*Mustela putorius*), najden na Barju.

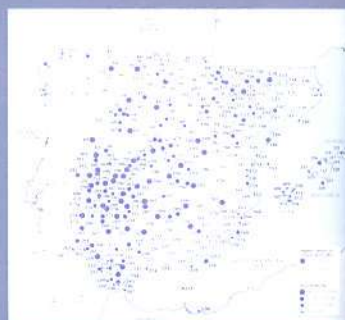
ŠPANIJA

Matjaž Kerček

Jastrebi trgajo truplo ovce. Z Vojkom pridno pritiskava na sprožilec fotoaparata. Marsikomu bi se pogled na ta prizor upiral, vendar je to le del naravnega cikla življenja in smrti. Razveseljivo je, da je kaj takega še vedno moč opazovati v državi, ki jo prištevamo k t.i. razvitemu svetu.

Španija velja v Evropi za sinonim turistične države. Za večino obiskovalcev so glavni cilji sončne plaže in znamenita mesta, polna kulturnih bogastev in temperamentnih domačinov. Za ljubitelje ptic pa je Španija tudi prava ornitološka meka.

1. Opazovalci ptic na obali
2. Most nad izsušeno strugo
3. Trdnjava v stepi
4. Cordoba
5. Deheza

Površina: 499542 km²
 Število prebivalcev: 40.077.100
 Dolžina obale: 4964 km
 Število območij IBA: 391
 Št. opaženih vrst ptic: 540
 Št. gnezdišč: 263
 Najvišja točka: Mulhacen - 3481 m

Španija ima med vsemi evropskimi državami največ Mednarodno pomembnih območij za ptice (IBA).

vir: BirdLife International

Posebne vrste ptic:

plamenec, marmornata rasa, beloglavka, brkati ser, rjavi jastreb, španski kraljevi orel, lebduh, južna postovka, sultanka, velika droplja, mala droplja, prlivka, črna in biserna stepska kokoška, sredozemski in zalivski galeb, rdečevrata podhujka, španski in sredozemski škranec, črni kupčar, palčja penica, južni veliki srakoper, planinska vrana, enobarvni škorec

Zanimive živali:

španski ris, mrka pliskavka, pirenejski kozorog, magot, ženeta

Zanimive rastline:

hrast plutovec

Varstvo narave:

10 nacionalnih parkov, ki obsegajo 1226 km², ter številna zavarovana območja nižje kategorije

Viri ogrožanja:

intenzifikacija kmetijstva (namakanje, širjenje obsega njiv na račun stepe in deheze), graditev hidrocentral, intenzivni turizem, pogozdovanje z evkaliptusom

Rastlinski pasovi:

mediteranski gozd, polpuščava, gozd širokolistnih listopadnih listavcev

Štetje ujed ob Gibraltarski ožini

Od sredine avgusta pa vse do sredine oktobra smo na skrajnem jugu Andaluzije ob Gibraltarski ožini lahko pričali enemu največjih naravnih spektaklov stare celine. V tem času prečka to morsko ožino na tisoče ujed in štokelj. Zanje je morje s šibko termiko resna ovira na poti v afriška prezimovališča, zato ga prečkajo tam, kjer je najozžje. Takšnim območjem, kjer se selijo ptice v zelo ozkem koridorju, Angleži pravijo "bottleneck". Ker je poznavanje značilnosti selitve pomembno za varstvo ptičjih vrst, je andaluzijska vlada v letu 2001 že peto leto zapored organizirala štetje ptic ob Gibraltarskih vratih (program MIGRES), v katerih sodelujejo številni prostovoljci iz vse Evrope. Štetja sva se v septembru 2002 udeležila z Vojkom Havličkom.

Štetje je potekalo tako, da so po dva ali tri prostovoljci s terenskimi vozili odpeljali na posamezne, že prej določene opazovalne točke. Tam smo nato šteli ptice od 9. do 18. ure. Pri tem smo določali vrste ptic, njihovo število, smer leta in ali so ptice prečkale ožino (v slabih vremenskih razmerah ptice niso prečkale morja, ampak so krožile nad kopnim). Po končanem šteju smo se vsi udeleženci zbrali v skupnih prostorih, kjer smo strnili dogajanje tistega dne. Na opazovalnih točkah se je poleg nas zbralo vedno tudi precejšnje število ljubiteljskih opazovalcev ptic. Tako imenovani ornitološki turizem je namreč v zahodni Evropi že precej razširjen. Prevladovali so Britanci, veliko pa je bilo tudi Francozov, Belgijcev, Nemcev in drugih.

V času, ko sva ptice štela tudi midva, sta bili najštevilnejši ujedi mali orel (*Hieraetus pennatus*) in kačar (*Circaetus gallicus*), ki smo jih vsak dan preštevali v stotinah. Pogosti so bili tudi črni škarniki (*Milvus migrans*) in sršenarji (*Pernis apivorus*), redno pa smo opazovali tudi egiptovske (*Neophron percnopterus*) in beloglave jastrebe (*Gyps fulvus*). Slednji se delno selijo čez ožino šele v novembru, pred tem pa se klatijo po okolici. Selitev nekaterih vrst je bila v tem času že bolj ali manj končana, tako da smo videli npr. le še nekaj osebkov južnih postovk (*Falco naumanni*). Zanimivo je bilo opazovati ribje orle (*Pandion haliaetus*), ki pogosto preletijo ožino z ribo v krempljih. Ob

takšni koncentraciji ujed je možnost opazovanja redkejših vrst zelo velika. Tako smo večkrat opazovali severnoafriško podvrsto rjaste kanje (*Buteo rufinus cirtensis*), ki je po velikosti bližja navadni kanji kot večji nominantni podvrsti. Opazovali smo tudi kragulje orle (*Hieraetus fasciatus*), lebduhe (*Elanus caeruleus*) in sredozemske sokole (*Falco elonora*). V prejšnjih letih so na tem območju opazovali celo afriško vrsto jastreba grahastega plešca (*Gyps ruepelli*), kar je eden redkih podatkov za Evropo. Selitev belih štokelj (*Ciconia ciconia*) je bila v tem času tudi že pretežno končana, vendar pa sva imela priložnost opazovati jato z več kot 500 osebkov, poleg teh pa tudi več jat črnih štokelj (*Ciconia nigra*), med katerimi je največja štela 70 osebkov.

Po dolgem opazovanju ujed se prileže še kakšen izlet na obalo in tudi tu najdemo marsikaj zanimivega. Obala v bližini Tarife je znana kot ena najboljših za deskanje na vodi, nič manj pa ni zanimiva tudi za ptice. Tu smo v tem času opazovali predvsem številne prodnike, galebe in čigre. Med galebi velja omeniti zlasti sredozemskega (*Larus audouinii*), katerega pretežni delež svetovne populacije gnezdi v Španiji. Največ jih gnezdi v delti Ebra, manjše skupine pa lahko opazujemo povsod po atlantski obali Andaluzije. Smetana na torti opazovanja na obali pa je bilo opazovanje dveh bengalskih čiger (*Sterna bengalensis*). Za ornitologa iz Slovenije je

Foto: Matjaž Kerček

Mali orel (*Hieraetus pennatus*) je ena najštevilnejših ujed, ki se selijo čez Gibraltarsko ožino.

zanimiva tudi okolica s pašniki z večjim ali manjšim deležem grmovja in drevja. Tu je moč opazovati kravje čaplje (*Bubulcus ibis*) ter španske (*Galerida theklae*) in čopaste škrajnce (*G. cristata*), katerih razlikovanje na terenu je zelo težavno. Vse te vrste so povsod po jugu Španije povsem običajne. Še ena v Andaluziji pogosta vrsta je enobarvni škorec (*Sturnus unicolor*).

Foto: Matjaž Kerček

Beloglavi jastrebi (*Gyps fulvus*) opravljajo pomembno vlogo sanitarcev v dehezi.

Opazovanje kitov

Gibraltarska ožina pa ni le ozko grlo za selitev ptic, marveč tudi kitov, ki se selijo med Atlantskim oceanom in Sredozemskim morjem. Jate delfinov in mrkih pliskavk so praktično zagotovljene, več sreče pa je potrebno za opazovanje ork (*Orcinus orca*), kitov glavačev (*Physeter catodon*) in hrbtnoplutih kitov (*Balenoptera physalus*), ki zrastejo celo do 20 m dolžine. Opazovanje kitov je s teleskopom možno kar z obale, še bolje pa se je udeležiti nekajurnega izleta s hitrim gliserjem. Agencije, ki organizirajo t.i. whalewatching, najdete v Tarifi. Opazovanje kitov z agencijo bo olajšalo vašo denarnico za 3000 pezet, vendar vam tega denarja prav gotovo ne bo žal. Za udeležence programa MIGRES je bil ta izlet zastoj. Ko je gliser dosegel približno sredino preliva, je krmar že opazil skupino dolgoplavutih mrkih pliskavk (*Globicephala melaena*). Mrke pliskavke so bližnji sorodniki delfinov, le da imajo ovalno oblikovano glavo, samci pa zrastejo do 5 m v dolžino. Skupina se je hitro približala čolnu. Mi pa smo kurili filme. Kiti so plavali ob čolnu, pod čolnom, skakali in se prekopicovali v vodi, kot bi želeli pozdraviti svojega nekoliko večjega in hrupnejšega jeklenega sorodnika. Tudi na tem izletu je bilo poskrbljeno za ptičje zanimivosti, saj smo opazovali rumenokljune viharne (*Calonectris diomedea*), strmoglavce (*Morus bassanus*) in njorke (*Alca torda*).

Gibraltar

Udeležencem programa MIGRES pripada en prosti dan, ki sva ga z Vojkom izkoristila za obisk bližnjega Gibraltarja. Na Gibraltarju, sicer angleški koloniji, srečamo zanimivo mešanico angleških in španskih vplivov in je zato prav gotovo vreden ogleda. Nižji deli so gosto poseljeni, višji deli pa so porasli z makijo. Vzpetina nad Gibraltarjem je prav mogočna, tako da imenujejo Britanci Gibraltar ljubkovalno kar »The Rock«. Makija na pobočjih »Skale« pa skriva za Evropo edinstvene živali - prosto živeče opice magote (*Macaca sylvanus*). Opice so prava turistična atrakcija. Izročilo pravi, da bo Gibraltar britanski, dokler bodo na njem živele opice. Temu primerno je seveda za opice odlično poskrbljeno. Zaradi krmljenja in množice turistov so opice popolnoma vajene ljudi, tako da se

fot.: Matjaž Kerček

Mrke pliskavke (*Globicephala melaena*) so tako kot druge sorodne vrste zelo družabne in se pogosto povsem približajo plovilu.

lahko z njimi celo slikamo. Promet z osebnimi avtomobili je tukaj prepovedan. To pa ne velja za turistične agencije, ki prevažajo turiste s kombiji za lepe denarce. Opice te kombije dobro poznajo, in ko se kakšen pripelje mimo njih, skočijo na streho ali na vzvratno ogledalo, vedoč, da

jih čaka priboljšek. Kljub temu da so opice prosto živeče, pa so me ob vsem skupaj prevevali mešani občutki. Opice so namreč povsem spremenile svoje vedenje, tako da sedaj bolj spominjajo na živali v živalskih vrtovih ali safari parkih, kot pa na divje živali.

fot.: Matjaž Kerček

Magoti (*Macaca sylvanus*) na Gibraltarju so edine prostoživeče opice v Evropi.

Lagune pri Cadizu

Po koncu najinega dvotedenskega štetja ujed sva z Vojkom v Algecirasu najela osebni avtomobil, da bi si ogledala še druge dele Andaluzije in Extremaduro. Zaradi prostranosti območij, ki so zanimiva za ptice, javni transport za to ni primeren. Če v Španijo niste prispeli z lastnim jeklenim konjičkom, bo rent-a-car dobra rešitev, saj je v Andaluziji med najcenejšimi v Evropi.

Najin prvi cilj so bile lagune, ki se z večjimi ali manjšimi presledki razprostirajo skoraj od Tarife pa vse do Cadiza. Zaradi obsežnosti lagun se ptice kljub svoji številnosti precej porazgubijo. Tukaj sva opazovala številne prodnike, od katerih so bili za naju najzanimivejši veliki prodnik (*Calidris canutus*), različni martinci, deževniki, polojniki (*Himantopus himantopus*), sabljarkarke (*Recurvirostra avosetta*), črne prosenke (*Pluvialis squatarola*), kljunači, škurhi in galebi. Ko sva iskala prenočišče v bližini Cadiza, sva opazila jato 183 plamencev (*Phoenicopus ruber*), na morju pa še nekaj zalivskih galebov (*Larus genei*). Naslednjega dne naju je deževno vreme prikovalo v Cadizu. Poleg arhitektonskih zanimivosti tega nekoč nadvse bogatega mesta sva tudi tukaj naletela na zanimive ptice. Na obali sva opazovala številne kamenjarje (*Arenaria interpres*), peščence (*Calidris alba*) in komatne deževnike (*Charadrius hiaticula*), ki so bili prav neverjetno zaupljivi. Na skalah, ki so štrlele iz morja kakih 100 m od obale, pa sva spet opazovala dve bengalski čigri.

Severno od Cadiza leži nekoliko izolirano od drugih lagun Laguna de Medina, ki pa je od vseh verjetno najzanimivejša. Je strogo zavarovana in obdana z ograjo. Njen pomen je predvsem v letovanju velikega števila ogroženih vrst rac. Med drugim letujeta tukaj globalno ogroženi marmornata raca (*Marmaroneta anguistris*) in beloglavka (*Oxyura leucocephala*). Slednjih je bilo v času najinega obiska vsaj 200. Če k temu dodamo še podatek, da je bila v letu 1996 evropska populacija te vrste ocenjena na 350 do 500 parov, dobimo jasnejšo predstavo o pomenu te lokalitete. Zanimivi tukaj gnezdeči vrsti sta grebenasta liska (*Fulica cristata*), ki je razširjena predvsem v Afriki, in sultanka (*Porphyrio porphyrio*), vendar teh dveh vrst žal nisva videla. Sva pa zato videla številne ponirke, konopnice (*Anas strepera*), ki so

foto: Matjaž Kerček

Kamenjari (*Arenaria interpres*) na pomolu v Cadizu so bili zelo zaupljivi.

bile najštevilčnejša vrsta rac, žličarice (*Anas clypeata*), tatarske žvižgavke (*Netta rufina*), sivke (*Aythya ferina*), liske (*Fulica atra*) in jato približno stotih plamencev (*Phoenicopus ruber*). V zraku so se v tipičnem letu pojavljale črnonoge čigre (*Gelochelidon nilotica*). V grmovju in drevju, ki raste na privzdignjenih delih, so bile zelo številne svilnice (*Cettia cetti*), brškinke (*Cisticola juncidis*), žametne penice (*Sylvia melanocephala*) in črnoglati (*Ficedula hypoleuca*) ter sivi muharji (*Muscicapa striata*). Na poljih, ki obdajajo laguno, sva si lepo ogledala malega orla, ki je trgal plen, le nekaj metrov pred njim pa se je mirno prehranjevala kita španskih kotorn (*Alectoris rufa*).

Coto Donana

Naslednji cilj potovanja je bil eden najznamenitejših parkov Evrope - Coto Donana. Park se razprostira ob izlivu reke Guadalquivir v Atlantski ocean. Park dolguje svoj sloves predvsem velikemu številu vodnih ptic, ki tukaj prezimujejo ali se ustavijo na selitvi (predvsem spomladi) - njihovo število lahko doseže neverjetnih 6 milijonov osebkov! V parku najdemo štiri glavne habitatne tipe: marismas - sezonsko poplavljen površine, peščeno obalo s sipinami, borove gozdove

in coto - grmišča na peščeni podlagi, ki so življenjsko okolje enega najbolj skrivnostnih in ogroženih evropskih sesalcev španskega risa (*Lynx pardina*).

Prav ob vstopu v park leži mesteca El Rocio. Mesto je znano po vsakoletnem romanju, ki se ga konec maja udeleži okoli 2 milijona ljudi. Takoj ko sva zavila z glavne ceste v mesto, sva se znašla na ulici, ki je bila na najino začudenje popolnoma peščena. Sprva sva menila, da le obnavljajo asfaltno prevleko, po še nekaj prevoženih ulicah pa sva ugotovila, da tukaj ni niti krpice asfalta. Ob mnogih hišah sva opazila priveze za konje. Ko je mimo prihajal še mož na konju, sva se počutila, kot da bi se znašla v "špageti vesternu" Sergia Leoneja. To pa niti ni tako čudno ob dejstvu, da so omenjene vesterne snemali v Almerii na vzhodu Andaluzije. Čez dan ljudi na ulici praktično ne srečaš, pa tudi jeklenih konjičkov vidiš zelo malo. Šele ob večeru se aktivnost nekoliko poveča. Takrat vaški starci posedajo pred gostilnami in razpredajo o nogometnih rezultatih ali bikoborbi, otroci pa se igrajo v brezmejnem peskovniku.

Zaradi svoje pomembnosti je nacionalni park popolnoma zavarovan, vstop vanj pa je mogoč samo s posebnim dovoljenjem. Obiskovalcem območja so namenjeni

foto: Matjaž Kerček

Modre srake (*Cyanopica cyanus*) so v hipu razgrabile ponujeni kruh.

manjši naravni parki, v katerih so zastopani vsi glavni habitatni tipi, ki jih najdemo tudi v nacionalnem parku. Tako je poskrbljeno za turizem, hkrati pa so najbolj občutljivejša območja zavarovana pred pretiranim vznemirjanjem.

V času najinega obiska je bilo v parku zelo malo vode, tako da s silnimi jatami vodnih ptic ni bilo seveda nič. Zato je bil najin cilj predvsem najti sultanko. To nama je tudi uspelo v bližini uprave parka - Acebucheju. Tukaj imajo ob močvirju nameščene številne opazovalnice, tako da lahko opazujemo ptice, ne da bi jih pri tem vznemirjali. Po dolgotrajnem prečesavanju močvirij s teleskopom sva le zagledala odraslo sultanko v družbi z mladim osebkom. Opazovala sva jih pet prekratkih minut, nato pa sta zopet izginili med gostim močvirskim rastjem. V bližini opazovalnice sva opazovala tudi palčjo penico (*Sylvia undata*). V bližini stavb uprave parka sta se skupaj s kunci mirno pasli dve kiti španskih kotorn.

Borov gozdiček ob parkirišču sva izkoristila za popoldansko malico in opazovanje modrih srak (*Cyanopica cyanus*). Razširjenost modrih srak je nadvse zanimiva, saj jih najdemo le na Pirenejskem polotoku in v vzhodni Aziji. Po eni razlagi naj bi jih na Pirenejski polotok zanesli Mavri, ki so v srednjem veku vladali večini tega območja in so imeli živahne trgovske stike z Orientom. Srake so bile precej neplašne, a se jim kljub temu nisva mogla dovolj približati za lep posnetek. Nato se je Vojko

domislil, da bi jim vrgla kruh. In res so bili že po minuti borovci okoli naju polni modrih srak, še nadaljnjo minuto pa je trajalo, da so razgrabile ponujeni kruh.

Extremadura

Iz Andaluzije, v kateri je v tem času še vedno vroče, naju je pot vodila na sever, v bolj kontinentalno pokrajino Extremadura. Extremadura je že od nekdaj najrevnejša španska pokrajina, usmerjena predvsem v kmetijstvo. V pokrajini je bilo zato v preteklosti zabeleženo močno odseljevanje prebivalstva. To je tudi vzrok

za njeno relativno redko poseljenost. Le tu in tam naletimo na manjša mesteca, ki jih preveva duh srednjega veka, ter enakomerno posejane veleposesti - haciende. Prav zaostalost in redka poseljenost sta vzrok, da se je tukaj ohranila kulturna krajina, ki ji v Evropi ni para. Extremadura je večinoma planotasta s posameznimi gorskimi hrbti. To je območje stepe in deheze - pašnikov, posejanih s starodavnimi hrasti plutovci. Deheza spominja na afriško savano, le da se tukaj namesto antilop in zeber pasejo številne ovce ter starinske pasme prašičev in goveda. Kravje čaplje pa najdemo povsod.

V Extremaduri živi glavnina ali izredno pomemben delež evropskih populacij zelo ogroženih vrst, kot so velika (*Otis tarda*) in mala droplja (*Tetrax tetrax*), prlivka (*Burhinus oedipnemus*), južna postovka (*Falco naumanni*), rjavi jastreb (*Aegypius monachus*), beloglavi jastreb, španski kraljevi orel (*Aquila adalberti*) ter črna (*Pterocles orientalis*) in biserna stepska kokoška (*P. alchata*), če omenim le nekatere.

Prvi cilj v Extremaduri je bila La Serena. To je popolnoma stepska pokrajina, kjer skorajda ne najdemo drevesa, le na vsakih nekaj kilometrov leži osamljena hacienda. Pokrajino le tu in tam poživljajo manjše rečice, ki pa so toliko bolj slikovite. To je dežela škrjancev. V času najinega obiska so bili čopasti, španski, laški škrjanci (*Melanocorypha calandria*), v manjši meri

foto: Matjaž Kerček

Kravje čaplje (*Bubulcus ibis*) v družbi goveda so običajen prizor v južni Španiji.

ŠPANJIA

pa tudi kratkoprsti škrančki (*Calandrella brachydactyla*) najštevilnejše ptice. Kjer raste kak grm, lahko vidimo južnega velikega srakoperja (*Lanius meridionalis*). Običajne vrste so tudi čuki (*Athene noctua*), ki posedajo na kupih kamenja, španske kotonje in smrdokavre (*Upupa epops*).

Naravni park Monfrague je prav gotovo v programu vsakega ljubitelja ptic, ki obišče Extremaduro. Park zajema zelo razčlenjeno hribovje ob rekah Tajo in Tietar. Območje je pokrito z zimzelenimi hrastovimi gozdovi in makijo, ponekod pa se še vedno razprostirajo evkaliptusovi gozdovi. Ti so bili zasajeni za potrebe papirniške industrije, vendar so jih na območju naravnega parka večinoma že izsekali in površine zasadili z avtohtonimi vrstami dreves.

Največja zanimivost parka so jastrebi. Tukaj gnezdi največja populacija rjavih jastrebov na svetu, saj šteje več kot 200 parov. Gnezdijo posamič ali v ohlapnih kolonijah v krošnjah starih hrastov. Območja, kjer gnezdijo, so strogo zavarovana in niso dostopna obiskovalcem,

vendar je rjave jastrebe moč opazovati tudi v širši okolici, ko iščejo mrhovino. Še več je beloglavih jastrebov, ki gnezdijo v skalnih stenah. Zadržujejo se v večjih skupinah, večkrat sva opazovala jate s 50 do 60 osebk, medtem ko so rjavi precej manj družabni in sva opazovala posamične osebk ali skupine po nekaj osebkih. Skupno se na območju parka, ki meri 18.000 hektarjev, zadržuje blizu 2000 jastrebov, tako da jih lahko vidimo tako rekoč povsod.

V parku so bili številni tudi hribski škranjci (*Lullula arborea*) ter skalni (*Emberiza cia*) in veliki strnadi (*Miliaria calandra*), nad reko Tajo pa je letalo na desetine rdečih (*Hirundo daurica*) in skalnih lastovk (*H. rupestris*). Severno in južno od parka se razprostirajo lepi sestoji deheze z mogočnimi hrasti plutovci. Tukaj sva iskala lebduha (*Elanus caeruleus*), saj so nama v parkovnem informacijskem centru povedali, da ga je tam možno opazovati. Od ujed sva opazovala predvsem rjave škarnike (*Milvus milvus*), z lebduhom pa nisva imela sreče. Videla sva tudi precej

gnezd belih štokelj na drevesih. Ko sva se proti večeru že vračala v Monfrague, sva ob cesti zagledala skupino ljudi, ki je z zanimanjem opazovala dogajanje na pašniku. Pogled v tisto smer nama je odkril skupino kakih 30 beloglavih jastrebov, ki so se gnetli ob ovčjem truplu. Kot bi mignil sva bila tudi midva na položajih in veselo pritiskala na sprožilce fotoaparata. Kmalu sta priletela tudi dva rjava jastreba, ki pa so ju manjši sorodniki s skupnimi močmi prepodili. Tako sta potem mirno opazovala dogajanje z razdalje kakih 50 metrov.

Zadnja postaja na ornitološkem delu najinega potovanja je bila stepla v okolici Caceresa, kjer sva hotela videti droplje, ki so se nama do takrat ves čas izmikale. Po dolgotrajnem iskanju se nama je sreča le nasmehnila, ko sva v sicer precej turobnem vremenu opazovala sedem velikih dropelj. Opazovanje teh mogočnih ptic je lepo zaokrožilo najino enomesečno potovanje po Španiji, ki pa je bilo spričo njenih velikih naravnih bogastev mnogo prekratko.

foto: Matjaž Kerček
Slikovite rečice pozivljajo monotono stepsko pokrajino v La Sereni.

foto: Boris Kočevar

Del stare struge Drave med Ormožem in Središčem ob Dravi.

Krajinski park Središče ob Dravi

Boris Kočevar

Nižine, ki sestavljajo le 10 % površine Slovenije in z njimi tudi poplavna območja ob rekah, so bile v preteklih treh desetletjih prepuščene intenzivnemu kmetijstvu. Poleg agresivnega kmetijstva pa je območje ob reki Dravi med Ormožem in Središčem ob Dravi pretrpelo še dodaten udarec, ker je nastalo akumulacijsko jezero stari strugi odvzelo vodo, tako da ji je ostal le t.i. biološki minimum. Drava je bila na tem območju razvejena in je tekla po številnih vzporednih rokavih v širini dobrega kilometra. Ko se je zaradi

delovanja HE Varaždin zmanjšal pretok, so se številni rokavi posušili, prodišča so se začela zaraščati in kmalu so bile z melioracijami pridobljene nove njivske površine. Tako so med letoma 1978 in 1988 posekali 140 ha poplavnih gozdov, zasuli 20 ha močvirij, vse to združili z že prej obstoječimi travniki ter vse skupaj preorali in dobili nove velike njive. Kmalu se je pokazalo, da so njive videti lepe in donosne le na posnetkih iz zraka, saj zaradi plitve humusne plasti, ki so jo v nekaj letih odnesle velike vode, ne dajejo

pričakovanega pridelka. Danes, ko spremembo klime čutimo z vedno bolj suhimi leti, pa je jasno, da pridelki ne krijejo več niti stroškov obdelave in jih kmetje orjejo le še zato, ker za obdelovanje dobijo subvencijo od države, ki jih plačuje, ne da bi preverila njihovo smotrnost.

Kljub degradaciji širšega obdravskega območja med Ormožem in Središčem ob Dravi pa je ostala reka s svojim ozkim svetom nedotaknjena. Na devetih kilometrih med jezem ormoškega akumu-

KRAJINSKI PARK SREDIŠČE OB DRAVI

lacijskega jezera in Središčem ob Dravi, kjer dokončno zapusti Slovenijo, ima Drava 7 m padca. Rečni pretok je po letu 1974, ko je začela obratovati HE Varaždin, z več kot 100 m³/s padel na 8 m³/s. Ko pa voda zaradi obilnega deževja ali taljenja snega v Alpah naraste, se lahko pretok poveča tudi za dvestokrat. Takrat reka prihrumi v svoji zgodovinski podobi in se razlije do zunanjih teras. Ob tem pokaže izjemno moč; tej ne morejo kljubovati niti najmočnejša drevesa, ki se znajdejo na njeni novi poti. Reka jemlje in odlaga, kjer je bil gozd, ga podkoplje, odnese ter ustvari globino, to spet zasiplje in ustvari prodišče, ki je že čez pet ali šest let vnovič poraslo z drevjem ter čaka v pripravljenosti na novi napad reke, ko si bo v svoji nepredvidljivosti znova zaželela nove poti. Drava pri Središču ob Dravi dokončno preide v panonsko nižino ter izgubi moč, ki ji jo daje padec alpskega predgorja.

Območje reke Drave, ki se skupaj s poplavnim gozdom razteza v dolžini deset kilometrov in širini en kilometer med Ormožem in Središčem ob Dravi, je edinstven primer izjemno pestrega naravnega poplavnega območja. Doslej je bilo ugotovljenih 105 vrst ptic gnezdlilk, 104 vrste pa so bile ugotovljene pozimi. Sršenar (*Pernis apivorus*), mali martinček (*Actitis hypoleucos*), breguljka (*Riparia riparia*), vodomec (*Alcedo atthis*) in rumena pastirica (*Motacilla flava*) so na primer ogrožene gnezdlilke v Sloveniji in vrste s povsem različnimi ekološkimi zahtevami. Prav vse gnezdiijo na širšem omenjenem območju, saj je zanj značilen bogat mozaik biotopov, od peščenih rečnih bregov, vrbovih zarasti, prodišč, do strnjenih sestojev mehkolesne loke z orjaškimi belimi topoli in vrbami. Pozimi na starem delu Drave prezimi na tisoče vodnih ptic. Posebno pomemben postane ta del, ko zamrznejo akumulacije, ptice pa se sem umaknejo tudi pred divjanjem italijanskih lovcev na Ormoškem jezeru. Tukaj živi 12 vrst dvoživk in devet vrst plazilcev. Posebej razveseljivo je ponovno odkritje močvirske sklednice (*Emys orbicularis*), ki naj bi bila tukaj že izumrla vrsta. Opaženih je bilo prek 30 vrst kačjih pastirjev in več sto vrst metuljev. Stalna prebivalka na tem območju je vidra (*Lutra lutra*), polja zunaj poplavne terase pa so edini življenjski prostor hrčka (*Cricetus cricetus*), v Sloveniji sicer stepskega elementa. Območje je bogato tudi z rastlinami.

foto: Dietmar Nili

Ob stari strugi Drave lahko pogosto opazujemo tudi veličastnega belorepca (*Haliaeetus albicilla*). Tukaj se hrani predvsem s pticami in ribami.

Zaradi ugotovljenih naravnih bogastev in izjemne krajinske podobe je DOPPS skupaj s krajevnima lovskima družinama iz Središča ob Dravi in Ormoža ter ribiško družino Ormož, ki so prav tako dojele, da je območju treba dodeliti status zavarovanega območja, že leta 1997 predlagal takratnemu Zavodu za varstvo naravne in

kulturne dediščine (ZVNKD), naj začne postopek za razglasitev Krajinskega parka Središče ob Dravi. ZVNKD Maribor je pobudo sprejel in dal na občinski svet Občine Ormož predlog, da se območje zavaruje. V Središču ob Dravi je župan sklical javno obravnavo predloga in kljub precejšnji energiji, ki so jo pobudniki

foto: Katarina Denac

Navadni mali zvonček (*Galanthus nivalis*) zgodaj spomladi pobeli rečno loko.

vložili v številne medijske prispevke ter v prepričevanje političnih veljakov na občinskem svetu, odlok o zavarovanju ni bil izglasovan. Vzrok je bil izključno v nasprotovanju kmetov, ki so se bali, da ne bodo več mogli obdelovati kmetijskih zemljišč znotraj zavarovanega območja. Kot ožje območje krajinskega parka je bila predvidena reka s poplavnimi gozdovi in mrtvicami, kot širše območje pa ves poplavni svet do meje prve terase in polja do železnice.

Sledilo je pet let potrpežljivega čakanja, da bi začeli kmetje zaradi postopnega spreminjanja kmetijske politike drugače razmišljati. Isti pobudniki kot leta 1997 smo marca 2002 poslali novo pobudo na Zavod za varstvo narave v Mariboru, ki je v začetku julija 2002 dal ponovni predlog na občinski svet. Tik pred volitvami 2002 je bil Krajinski park prevroč kostanj, da bi ga obravnavali v občinskem svetu. Po volitvah je sledilo obdobje brezplodnega prepiranja okrog proceduralnih vprašanj med člani novega občinskega sveta. Tako do sedaj, 16 mesecev po drugi pobudi za razglasitev krajinskega parka, o tem še

foto: Peter Buchner

Robovi prodišč in nizko vrbovje ob Dravi so gnezdišča močno ogroženega malega martinca (*Actitis hypoleucos*).

foto: Damijan Denac

Ohranjene rečne loke s prodišči so najboljša zaščita pred poplavami.

KRAJINSKI PARK SREDIŠČE OB DRAVI

foto: Jakob Smole

Močvirna sklednica (*Emys orbicularis*) je bila na območju predlaganega krajinskega parka ponovno odkrita.

foto: Damijan Denac

Poplave redno odnašajo prst z njiv, ki jih nesmotrno obdelujejo v poplavnem pasu.

vedno niso odločali. Župan je zagotovil, da bodo o tem odločali pred koncem julija 2003. Bomo videli ...

Dogajanje v zvezi z razglasitvijo Krajinskega parka Središče ob Dravi je klasičen

primer nemoči strokovnih utemeljitev in dejstva, da o naravnih vrednotah, ki jih je kot dragoceno dediščino treba ohraniti bodočim rodovom, odloča 24 lokalnih politikov. Merilo so jim bile dnevne

potrebe najbolj glasnih posameznikov, ki za nasprotovanje niso imeli nikakršnih tehtnih razlogov. Torej prevlada argumenta moči nad močjo argumenta.

GRAND HOTEL UNION D.D.

Miklošičeva 1, Ljubljana, Slovenija

NOVO v restavraciji Smrekarjev hram!

Nova izvirna ponudba **jedi**. Širok izbor **vin**. Prijeten **ambient**. Možna rezervacija **separejev**.

Restavracija, je idealna za **POSLOVNA KOSILA**, kar je še en razlog več, da pridete in se pustite razvajati našim odličnim kuharskim mojstrom.

Za vse večerne ptice pa smo pripravili pestro izbiro **VEČERIJ**.

Restavracija Smrekarjev hram
Nazorjeva ulica 2, 1000 Ljubljana

Informacije in rezervacije:
Tel: 01 308 1975, fax: 01 308 1015

Odprto od
ponedeljka do petka, od 12.00 do 23.00 ure.

Vljudno vabljeni!

Mlada kosca Živko in Srečko pripovedujeta...

Slavko Polak

»Pozdravljeni, ljubitelji ptic! Luč sveta sva ugledala 17. junija, ko sva se v dobro skritem in varnem gnezdu, družno še z devetimi bratci in sestricami, izkocabala iz jajčnih lupin. Naš dom je bil na močvirnem travniku med Gornjim Jezerom in Lazami na Cerknškem jezeru. Kje je to, ornitologi dobro veste. Našega neutrudno pojočega očeta je prav gotovo zabeležil Tomaž prvega dne junija v akciji vsakoletnega nočnega popisovanja koscev. Ljubeča mama nas je prva dva dneva grela v gnezdu in nas hranila z drobnimi žuželkami in pajki. Že po dveh dneh pa smo zapustili gnezdo in se odpravili na družinski potep

po našem močvirnem travniku, polnem rožic in slastnih zalogajev črvičkov, kobilic, gosenic in pajkov. Tretji dan smo mladi piščančki že kar sami tekali naokoli in lovili kobilice. Saj ni bilo težko, drobnega življenja je bilo na našem travniku res v obilju. Ob vsakem šumu ali ob dežju smo se hitro zatekli v varno zavetje pod peruti naše mame, kjer je bilo za vse nas komaj dovolj prostora.

Opoldne 21. junija, ko smo bili stari že pet dni, se je zgodilo nekaj strašnega. Pod nami se je začela tresti zemlja. Ropotanje velikega rdečega stroja se nam je vedno bolj približevalo. Mama je postala na moč

zaskrbljena. Tekali smo sem ter tja po travniku, a na pokošeno čistino si nismo upali. Z vsakim krogom traktorja s kosilnico se je zaplata našega travnika zmanjšala, nazadnje nam je ostal le še čisto ozek pas. Tam smo se pritajili in čakali najhujše. Hip za tem so nas zajele ropotajoče jeklene čeljusti. Bilo je grozno... Še sva videla mamo ter nekaj naših bratcev in sestic tekati po pokošeni travi, ko nas je zgrabilo strigajoče železje. Dva naša bratca je kosilnica umorila. Midva sva imela srečo, Srečku je kosilnica odrezala le dva prsta na levi nogi, jaz pa sem ostal brez celega desnega stopala.

Ropot kosilnice se je oddaljil. Mislila sva, da bova umrla. Tedaj sva prvič videla človeka. Fotografiral nas je, midva pa sva se delala mrtva, saj naju je bilo strah. Ta človek naju je pobral in dal v klobuk na mehko travo. Kasneje sva se znašla v veliki kartonski škatli. Veliko krvi sva izgubila in najine rane so bile razbolele. Človek nama jih je posul z belim praškom. Na toplem sva preživela prvo noč brez mame. Klicala sva jo, pa je ni bilo od nikoder. Najin svet se je zožil na štiri stene velike kartonaste škatle. Imela pa sva lično gnezdece z nadstreškom, narejeno iz trave, kjer sva prebila večino časa. Nad nama se je redno pojavljal človek in nama ponujal hrano. Lakota je pregnala strah in z veseljem sva začela kljuvati, kar koli nama je ponudil. To so bile mehke kobilice, veliki pajki, suhe južine, deževniki in slastne gosenice. Čez nekaj časa se človeka nisva več bala in kar poskakovala sva, ko nama je v škatlo natresel živih žuželk. Te sva polovila kar sama. Večkrat so si naju ogledovali tudi drugi ljudje. Dnevi so minevali in hrano sva že kar zahtevala. Ko sva bila lačna, sva začela čivkati. Vsake dve uri sva dobila vsak po dvajset kobilic, zraven pa še kakega pajka, hroščka, polžka, gosenico in črvička. Nekaj dni sta za naju skrbela tudi Borut in Smiljana. Ko sva bila stara deset dni, nama je začelo poganjati prvo, predvsem krovno perje. Kmalu nama je bil najin dom premajhen. Radovednost naju je gnala, da sva poskušala skočiti ven iz škatle, zato sva dobila večji dom. Človek nama je komaj nalovil dovolj hrane. Vsak od naju je pospravil več kot sto kobilic dnevno. Če je deževalo, sva dobila več deževnikov. Pri starosti dvajsetih dni sva postala že prava petelinčka. Najine noge in kljun so postali svetle barve - take, kot jih imajo odrasli kosci. Na mamo in hude čase sva že pozabila. Če sva bila sita, sva se kot dva najstnika že začela jeziti na najinega skrbnika Slavka. Če je imel v roki kobilico,

sva ga šavsnila kar v prst in se grozeče šopirila. Želela sva na svobodo, na travnik, kjer bi si nalovila kobilic, kadarkoli bi si jih zaželela.

Ko sva bila stara dobre tri tedne, so naju odpeljali na Cerknjsko jezero. Preden sva dokončno stekla v svobodo, ki sva si je že tako želela, so naju posneli še z veliko filmsko kamero. Menda iz slovenske nacionalne televizije. To bova slavna!

Odslej je najin novi dom močvirni travnik pri Martinjaku na Cerknjskem jezeru. Ne kosijo ga že vrsto let. Tu sva varna pred kosilnicami in kobilic je toliko, da nama skačejo kar same v kljun. Malce preveč pa je že zaraščen in če ga ljudje ne bodo v nekaj letih pokosili, se bova morala odseliti. Kmetu, ki naju je pri košnji porezal, ne zameriva. O nas koscih ne ve nič, prav tako ne o pestrosti in ogroženosti močvirnih travnikov. Nenazadnje moramo priznati, da je naš življenjski prostor naredil prav človek s košnjo in on ga tudi vzdržuje. Če s košnjo preneha, se naši travniki spremenijo v grmišča, tam pa kosci ne moremo živeti.

Povejte kmetom najino zgodbo. Prosite dobre ljudi, da naših travnikov ne kosijo pred koncem julija. V juniju in prvi polovici julija so tu majhni in nemočni črni koščevi piščančki, ki pa so že ob koncu julija zadosti spretni, da pobegnejo kosilnici. Na močvirnih travnikih, ki jih ljudje kosite v glavnem za steljo, to ne bo težko. In ko kosite, vas prosiva, da se potrudite in to počnete na način, prijazen do nas. Mi se vam bomo oddolžili tako, da bomo vaše travnike branili pred roji kobilic. Lahko se celo zgodi, da boste ravno zaradi nas deležni kake nenadejane spodbude. Jeseni kosci odpotujemo v savane vzhodne Afrike, kjer preživimo zimo. Tam je hrane dovolj. Komaj čakava, da vidiva slone! Do takrat pa nama mora zrasti še letalno perje. Se slišimo drugo leto...

Živko in Srečko - kreks kreks

P.S.: Zgodba je resnična, le malce olepšana. Do nje je prišlo zaradi prežgodnjega in neprimernega (krožnega) načina strojne košnje močvirnega travnika in šasja dne 21.6.2003 na Cerknjskem jezeru. Ta predel bi lahko kosili tudi v avgustu, saj je njegovo rastlinje primerno le za steljo. Intenziviranje kmetovanja z vse zgodnejšo strojno košnjo travnikov je kosca (Crex crex) v srednji Evropi pripeljalo skoraj na rob izumrtja!

Podhujka

Andrej Figelj in Al Vrezec

Še ne dolgo tega, morda nekaj let, so kmetje v Vipavski dolini hodili na Trsteljske travnike in goriški kras kositi travo za živino. Po koncu napornega dne so med odhodom v dolino poslušali skrivnostno brnenje neznanega bitja. Imenovali so ga legen (løgħan). Prepričani so bili, da je to ptič, ki ga je mogoče slišati, nikakor pa ne videti. Njegovo petje so imeli za znak lepega, sončnega vremena, ki se bo nadaljevalo in omogočalo pravočasno spravilo sena.

Danes nam je podoba te ptice znana, imenujemo jo podhujka, še vedno pa o njej ne vemo veliko. Skoraj izključno nočna aktivnost in izjemna sposobnost prikrivanja čez dan sta krivi, da se s podhujko običajno le redko srečamo, kar jo dela še bolj skrivnostno. Celo brneče petje samca ob nepozornosti hitro preslišimo v gluhi nočni tišini. Tudi najbolj izkušeni ornitologi morajo podhujkinemu petju vsaj dvakrat prisluhiti, če ne gre morda za bramorja, ki cvrči iz svojih podzemeljskih logov, ali morda za zeleno krastačo, ki reglja kje v kakem vodnem jarku. Podhujkina pesem je sestavljena iz nekaj brnečih delov, ki se razlikujejo v višini tona, neredko pa samec pesem zaključí z glasnim ploskanjem, ko udarja z zgornjimi stranmi peruti. Tovrstno ploskanje je pogostejše takrat, ko so samci območno oziroma teritorialno razporejeni. Ob morebitnem vdoru tekmeca na teritorij ali če podobno situacijo izzovemo s

predvajanjem območnega petja podhujke, se bo lastnik teritorija odzval s svarilnim »kvip« in s perutmi grozeče ploskal med letom, sledilo pa bo še teritorialno brneče petje. Podhujke sicer začno peti približno uro po sončnem zahodu in s prekinitvami pojejo celo noč. Podhujkino skrivnostno

življenje in nenavadni videz sta razlog, da se je ptice prijel cel kup krajevnih imen, denimo legen, ležetrudnik, mravljinčar, kozodoj in kozomolz. Slednji imeni sta povezani z legendo, da je podhujka bajeslovno bitje, ki ponoči kozam sesa mleko, kar je v svojih spisih omenil že

foto: Katarina Denac
Značilen habitat podhujke na Krasu.

PODHUJKA

Aristotel. Ta vraža je bila razširjena po vsej Evropi, na kar še danes opozarjajo podhujkina imena v nekaterih evropskih jezikih, denimo »Ziegenmelker« v nemščini, »Succiacapre« v italijanščini ali »Goatsucker« v angleščini, čeprav ji Angleži danes uradno pravijo »Nightjar«. Ta bajeslovna lastnost je pri prvem znanstvenem opisu podhujke prevzela tudi švedskega naravoslovca Carla Linnéja, ki ji je nadel latinsko ime *Caprimulgus europaeus* (lat. capra = koza, mulgere = molzti).

Podhujkino sorodstvo je večinoma tropsko, nekaj pa jih živi tudi po stepah. V ptičjem sistemu je red ležetrudnikov Caprimulgiformes povsem samostojna skupina ptic, čeprav jo nekateri znanstveniki po najnovejših raziskavah uvrščajo celo med sove Strigiformes. V redu je 119 vrst uvrščenih v pet družin. Najbolj posebna med njimi so tolsti lastovičniki Steatornithidae z edino vrsto tolstim lastovičnikom (*Steatornis caripensis*), ki gnezdi v jamah Južne Amerike, hrani pa se s plodovi dreves. Mladiči teh ptic se med odrasčanjem v gnezdu tako odebelijo, da so jih Indijanci lovili in iz njih pridobivali olje. Naša podhujka sodi v največjo družino ležetrudnikov, med podhujke Caprimulgidae, v katero je uvrščenih veliko zelo slabo poznanih vrst. Še pred nedavnim, leta 1995, so na nekem kolovozu v etiopskem višavju našli ostanke povožene podhujke, od katere je ostala le leva perut. Po temeljitnem pregledu kadavra so ugotovili, da gre za povsem novo, znanosti še nepoznano vrsto. Nadeli so ji ime *Caprimulgus solala*. Še do danes je nihče ni videl cele, kaj šele žive.

Naša evropska podhujka je znanosti poznana že 250 let - dovolj, da o njej danes vemo že nekaj več. Je nočna ptica z izjemno vitkim telesom, dolgimi perutmi in repom. Perje je mehko, zato leta povsem neslišno, podobno kot sove. Samec in samica sta si podobna, le da ima samec na primarnih peresih peruti in repu bele lise, ki jih na osvetljeni podhujki v letu lahko opazimo tudi ponoči. V mraku in ponoči podhujke zelo rade posedajo na odprtih površinah in ceste so kot nalašč za to. Če se ji previdno približamo, bo podhujka, čeprav obsijana z lučjo, mirno obsedela na cesti. Presenetile nas bodo izjemno kratke noge, kar daje opazovalcu

foto: Davonin Tome

Še vedno ni znana vloga glavnička na nohtu srednjega prsta podhujkine noge, verjetno pa ga uporablja pri odstranjevanju zajedalcev s perja ali pri ravnanju občutljivih brkov ob kljunu.

občutek, da podhujka vedno leži na tleh. Na nohtu srednjega prsta je nazobčana struktura, glavniček ali pekten. Njegova funkcija še vedno ni povsem jasna, domnevajo pa, da si z njim ptica češe perje in si s tem odstrani zajedalce. Uporabljala naj bi ga tudi pri ravnanju občutljivih lasastih brkov ob kljunu. Za navidez majhnim neopaznim kljunom so orjaška vrečasta usta. Podhujka je, podobno kot podnevi lastovke, lovec na leteče žuželke. Na njenem jedilniku so zlasti nočni metulji, večje pa tudi hrošči. Za lov v zraku je treba biti primerno opremljen in ogromna usta so uspešna lovilna priprava. Ravno njena žuželčja prehrana pa je razlog za njen selitveni značaj. Prezimuje v tropski Afriki in se k nam vrne šele v aprilu ter maju.

Največ podhujk živi v pol odprti suhi krajini, porasli z nizkim listnatim ali redko rastočim iglastim drevjem. Pogosta je predvsem na prisojnih, z borom poraslih legah. Živi tudi na robu kostanjevih sestojev in celo na jasah sklenjenih sredogorskih gozdov, zlasti v mešanem bukovem jelovju. Dan preživi podolžno prilegla k veji ali padlemu deblu. Zaradi varovalne obarvanosti perja je ni lahko opaziti. O svoji »nevidnosti« je prepričana tudi med gnezdenjem, saj samica znese prav tako varovalno obarvana jajca kar prosto na gozdna tla in se ob nevarnosti raje potuhne, kot pa da bi odletela. Če pa se ji nepridiprav le preveč približa, zleti, a

se še vedno nemirno spreletava v bližini, da bi ga odvrnila od iskanja gnezda. Valita izmenoma samec in samica. Mladiči so polbegavci, navadno sta v gnezdu po dva, in se po izvalitvi že lahko sprehodijo na kratke razdalje okoli gnezda.

Pri nas je podhujka razširjena zlasti v zahodni in osrednji Sloveniji, medtem ko lokalno gnezdi v Gornjesavski dolini, ob Sotli, v Slovenskih goricah, na Dravskem polju in Goriškem. V Evropi je približno enako pogosta v severnem in južnem delu. Njena razširjenost zajema še Azijo in severozahodno Afriko. V zadnjih desetih letih so ugotovili znaten upad števila podhujk v večjem delu Evrope. Tudi v Sloveniji velja podhujka za močno ogroženo vrsto. Zadnje raziskave na Krasu so pokazale, da je v tem delu Slovenije še vedno zelo številčna. Bolj intenzivno posvečanje tej skrivnostni ptici v prihodnje bo razkrilo, kako številčna je drugod po Sloveniji, saj je bila zaradi skritega in nočnega življenja pri ornitoloških popisih v preteklosti precej zapostavljena. Še vedno pa čaka na ustrezno pozornost slovenskih ornitologov kar nekaj vrst, denimo kragulj (*Accipiter gentilis*), gozdni jereb (*Bonasa bonasia*), duplar (*Columba oenas*), slegur (*Monticola saxatilis*), krekovt (*Nucifraga caryocatactes*), planinski vrabec (*Montifringilla nivalis*), če naštejemo le nekatere. Nekaj je tudi takih, ki so uvrščene v najvišje kategorije rdečega seznama. Potrudimo se, da ne bodo pozornosti deležne prepozno. ■ ■ ■

Izleti Štajerske sekcije

Aleš Tomažič

Na srečanju štajerske sekcije DOPPS leta 2001 smo navzoči ugotovili, da se pravzaprav preredko vidimo. Zato smo sklenili, da bomo v letu 2002 začeli organizirati interne izobraževalne izlete, namenjene predvsem mladim, ki naj bi bili enkrat mesečno. Organizacijo sta prevzela Matjaž Kerček in Damijan Denac. Ti izleti so se po marsičem razlikovali od običajnih društvenih izletov. Začeli so se pogosto zgodaj zjutraj in navadno so trajali ves dan. Prvo leto smo se odločili za obisk predvsem štajerskih koncev Slovenije. Zaradi različnih dejavnikov se na izlet ni bilo mogoče odpraviti vsak mesec. Kljub temu smo se med marcem 2002 in junijem 2003 sedemkrat odpravili na teren in si pri tem ogledali več kot 21 različnih območij. Pogosto so presegali vsa naša pričakovanja. Vseh izletov se je udeležilo 69 ljudi. Na izletih smo opazovali kar 149 vrst ptic. Kljub temu da je bil osrednji namen naših terenov opazovanje ptic, smo pogosto zavili tudi na kakšno lokacijo samo zaradi drugih živali, zanimivega rastlinstva in celo kulturnih spomenikov. Dne 9. marca 2002 smo se prvič odpravili na teren. Naš cilj so bila Murska šuma, Muriša in okoliška kmetijska območja tik ob madžarski meji. Na začetku smo videvali

predvsem gozdne vrste. Med zanimivejšimi sta bila srednji detel (*Dendrocopos medius*) in dolgoprsti plezalček (*Certhia familiaris*). Pri Muriši smo imeli priložnost opazovati

kozice (*Gallinago gallinago*), pikastega martinca (*Tringa ochropus*) in celo dva belorepca (*Haliaeetus albicilla*), ki sta križala našo pot. Spotoma smo se ustavili

Kozica (*Gallinago gallinago*) je v Sloveniji redka in ogrožena gnezdilka.

IZLETI ŠTAJERSKE SEKCIJE

tudi v Polanskem logu, kjer smo si lahko v miru ogledali svatujoče plavčke (*Rana arvalis*). Ne daleč proč smo si ogledali tudi cvetoče močvirne logarice (*Fritillaria meleagris*). Na poti domov smo se še ustavili v Hotizi in si ogledali kolonijo sivih čapelj (*Ardea cinerea*).

Po dolgem premoru smo šli na naslednji izlet šele 20. oktobra 2002. Tokrat smo z opazovanjem začeli ob gramoznici Spuhlja. Že takoj na robu gramoznice sta pela rumeni strnad (*Emberiza citrinella*) in poljski škrjanec (*Alauda arvensis*). Nad nami so se ves čas spreletavali dleski (*Coccothraustes coccothraustes*). Potem smo se odpravili h glavnemu cilj dneva - Podvincem. Med drugim smo tam opazovali vinskega drozga (*Turdus iliacus*) in kreheljca (*Anas crecca*). Nazaj grede smo se ustavili še ob Ptujskem jezeru, kjer smo, ob sicer močnem vetru, lahko opazovali še žvižgavko (*Anas penelope*), velike žagarje (*Mergus merganser*) in čopaste ponirke (*Podiceps cristatus*).

Mesec pozneje, 23. novembra 2002, smo se namenili na Ptujsko jezero. Kot običajno smo se dobili na zapornicah jezu. Najprej smo opazili malega galeba (*Larus minutus*), ki je letel nad našimi glavami. Počasi smo se odpravili ob Dravi proti Ormožu. Ob nasprotnem bregu se je proti

Foto: Matjaž Kerček
Vrh Košute.

toku bojeval srednji žagar (*Mergus serrator*). Tudi vodomec (*Alcedo atthis*) in siva pastirica (*Motacilla cinerea*) sta nam nekajkrat križala pot. Prišli smo le nekaj dni za jesensko poplavo, zato je bilo povsod polno manjših mlak, polnih rib.

Na ta račun smo videli veliko belo čaplo (*Egretta alba*) in mokožo (*Rallus aquaticus*). Ustavili smo se tudi pri gradu Borl, kjer je Matjaž Premzl v dimniku našel spečo lesno sovo (*Strix aluco*).

Dne 14. decembra 2002 nas je po Prekmurju vodil Željko Šalamun. Naš cilj sta bila Ledavsko in Gajševsko jezero. Že takoj ko smo stopili iz avtomobila, se je v gozdu nad nami začela oglašati zelena žolna (*Picus viridis*), malo za nami pa so se spreletavali kalini (*Pyrhulla pyrhulla*). Na jezeru sta poleg labodov grbcov (*Cygnus olor*) plavala raca zličarica (*Anas clypeata*) in polarni slapnik (*Gavia arctica*). Peljali smo se dalje, proti Bobrom. Mimogrede smo srečali tri velike srakoperje (*Lanius excubitor*). Pozneje, na Gajševskem jezeru, je bilo zaradi močnega vetra skoraj nevzdržno mrzlo. Verjetno je bil prav to razlog, da na vodi ni plavalo nič drugega kot rečni galebi (*Larus ridibundus*) in liske (*Fulica atra*).

Krakovski gozd je bil cilj našega izleta 19. aprila 2003. Še preden smo stopili v gozd, smo imeli kaj videti. Med drugim je v pragozdnem ostanku mrgolelo belovratih muharjev (*Ficedula albicollis*), stržkov (*Troglodytes troglodytes*) in kukavic (*Cuculus canorus*). Nismo še dolgo hodili,

Foto: Matjaž Kerček
Izlet v Krakovski gozd.

IZLETI ŠTAJERSKE SEKCIJE

Foto: Peter Buchner

Škrjančar (*Falco subbuteo*) pogosto sledi jatam lastovk, ki jih lovi kar med letom.

Foto: Matjaž Kerček

Belohrbtega detla (*Dendrocopos leucotos*) smo na Gorjancih iskali zaman.

ko je mimo nas priletela kozača (*Strix uralensis*) - tega dne smo jo videli in občudovali celo dvakrat. Uspeli smo videti tudi tri črne štoklje (*Ciconia nigra*). Dve za to območje značilni rastlini, dacijski pljučnik (*Pulmonaria dacica*) in nožničava pasja čebulica (*Gagea spathacea*), pa sta nas popeljali v rastlinski svet. Obiskali smo še Gorjance. Po dolenskih travnikih smo se nagledali navadnih kosmatincev

(*Pulsatilla nigricans*) ter videli škrjančarja (*Falco subbuteo*) med lovom in rumene pastirice (*Motacilla flava*). Proti večeru smo obiskali še Jovse, znamenito območje ekstenzivno obdelovanih travnikov med Sotlo in Savo, kjer so nas, sicer že v mraku, pričakali močvirska (*Acrocephalus palustris*) in bičja trstnica (*A. schoenobaenus*), trstni cvrčalec (*Locustella luscinioides*) ter veliki strnad (*Miliaria calandra*).

Foto: Matjaž Kerček

Belka (*Lagopus mutus*) z izleta na Košuto.

IZLETI ŠTAJERSKE SEKCIJE

Enega najzanimivejših izletov smo imeli 10. maja 2003. Ponovno smo se odpravili v Prekmurje. Na tem izletu smo videli daleč največ vrst ptic, kar 90. Začetek izleta je bila kulturna krajina v okolici Velike Polane, Evropske vasi štokelj leta 1999. Tam nam je med drugim uspelo videti pisano (*Sylvia nisoria*) in rjavo penico (*S. communis*), rjavega srakoperja (*Lanius collurio*) ter slavca (*Luscinia megarhynchos*), vrste tukajšnjih travnikov in grmovnih pasov.

Potem smo se odpravili na Petišovsko jezero, kjer smo najprej videli tri čapljice (*Ixobrychus minutus*), ki so vzletele tik pred nami. Prav tako se nas je ustrašila tudi reglja (*Anas querquedula*). Nad jezerom se je spreletavalo mnogo zanimivih kačjih pastirjev, med njimi tudi močvirski lebduh (*Cordulia aenea*). Tudi ob Muriši smo imeli srečo, videli smo namreč rakarja (*Acrocephalus arundinaceus*), našo največjo trstnico, kobiličarja (*Locustella naevia*) in rečnega cvrčalca (*L. fluviatilis*). Ustavili smo se še pri mrtvici, tik ob hrvaški meji. Medtem ko smo si ogledovali vodno škarjico (*Sagittaria sagittifolia*), sta nad nami pela rumeni vrtnik (*Hippolais icterina*) in plašica (*Remiz pendulinus*). Ogledali smo si še ogromne hraste v Dolinskih pašnikih, v ozadju pa poslušali že tretjo smrdokavro (*Upupa epops*) v tem dnevu. Odločili smo se, da se zapeljemo še do ormoških bazenov, kjer smo seznamu opaženih vrst dodali še komatnega deževnika (*Charadrius hiaticula*). Zvečer smo se ustavili še v Kungoti na Dravskem polju, kjer smo slišali devetdeseto vrsto dneva, tukaj šele pred kratkim odkrito podhujko (*Caprimulgus europaeus*).

Dne 31. maja 2003 smo imeli zadnji izlet v tej sezoni in sicer v Karavanke, na Košuto. Spali smo v koči Gorske reševalne službe, v dveh dneh, kolikor smo jih imeli na voljo, pa smo videli skoraj vse pričakovane vrste ptičev. Nagledali smo se ruševca (*Tetrao tetrix*), planinskih kavk (*Pyrrhocorax graculus*) in belke (*Lagopus mutus*). Tudi komatar (*Turdus torquatus*), kupčar (*Oenanthe oenanthe*), brezovček (*Carduelis flammea*), planinska pevka (*Prunella collaris*) in celo planinski vrabec (*Montifringilla nivalis*) so bili ob koncu drugega dneva zapisani v terenskih beležkah.

Foto: Matjaž Kerec
Planinska kavka (*Pyrrhocorax graculus*) je znana po izjemni spretnosti v zraku in zaupljivosti do planincev.

III. srečanje mladih raziskovalcev - osnovnošolcev Slovenije

Damijan Denac

V Gimnaziji Murska Sobota je bilo 6. junija 2003 tretje srečanje mladih raziskovalcev - osnovnošolcev Slovenije v organizaciji Zveze za tehniško kulturo Slovenije. Na 11 različnih področjih se je uvrstilo 147 raziskovalnih nalog, najboljše uvrščenih na predhodnih regionalnih srečanjih. Na področju Biologija in ekologija z varstvom okolja se je pomerilo

22 osnovnošolcev s svojimi nalogami. Komisija je te že pred njihovim zagovorom pregledala in ovrednotila, h končni oceni pa je prispeval tudi zagovor mladih raziskovalcev. Med biološkimi raziskovalnimi nalogami so bile tudi tri ornitološke, ki so vse dosegle visoka priznanja. Od treh podeljenih zlatih nagrad sta si dve prislužili prav ornitološki nalogi, in sicer:

Gnezda mestne lastovke v starem delu mestnega jedra Škofje Loke, avtorja Petra Šušnjarja in mentorice Vlaste Balderman iz OŠ Škofja Loka - mesto, in naloga Ptice, zimski gostje na akumulaciji Melje in stari strugi reke Drave, avtorjev Simona Komarja, Toma Strojnika in Davida Vujinoviča pod mentorstvom Tatjane Koren iz OŠ Toneta Čufarja. Tretja ornitološka naloga, Zimska prehrana velikega srakoperja (*Lanius excubitor*) na Dravskem in Ptujskem polju, avtorjev Jerneja Koželja, Tadeja Vogelmuta, Luke Zavca in mentorja Dominika Bombeka, je prejela srebrno nagrado.

Vse omenjene raziskovalne naloge so bile kakovostno izdelane, mladi raziskovalci so se izkazali kot dobri načrtovalci raziskav, dosledni izvajalci in pisci, svoje delo pa so tudi samozavestno zagovarjali. Za vztrajnost in njihove raziskovalne prispevke s področja ornitologije jim na DOPPS-u čestitamo, hkrati pa upamo, da bodo z ornitološkim delom in razvijanjem svojih sposobnosti nadaljevali tudi v prihodnje. Pri tem jim želimo obilo užitkov in uspehov.

Foto: Tatjana Koren

Mladi raziskovalci prejemaajo priznanja.

Naravo otrokom

Damijan Denac

Med januarjem in marcem letošnjega leta smo na društvu uresničevali okoljski izobraževalni projekt »Hrana za ptice - naravo otrokom«. Naš glavni cilj je bil tri- do petletnim otrokom vzbuditi pozitiven in odgovoren odnos do narave. V prostovoljni delovni akciji so člani društva izdelali 20 večjih ptičjih krmilnic. Za otroke v vrtcih smo pripravili izobraževalno delavnico, ki jo je po kratkem pedagoškem usposabljanju po vrtcih vodilo 12 predavateljev, predvsem študen-

tov biologije. Z delavnico smo otrokom predstavili ptice, posebej tiste, ki jih pozimi opazujemo ob krmilnicah, in jim dali navodila za pravilno hranjenje ptič pozimi. Delavnice smo imeli v 18 vrtcih, skupaj se jih je udeležilo 550 otrok in 45 vzgojiteljic. Vsakemu vrtcu smo podarili izdelano krmilnico in 20 kilogramov sončničnih semen. Povratna informacija, ki smo jo prejeli od vzgojiteljic, je pokazala, da smo zadane vzgojne in izobraževalne cilje v veliki meri tudi dosegli. Otroci so

radi prevzeli odgovornost za hranjenje ptič. Z veseljem so jih opazovali, prepoznali in se o njih veliko pogovarjali. Ptice so jim bile precejšen ustvarjalni navdih, saj so jih zelo radi risali in si o njih pripovedovali zgodbe. Pozitivna čustva, ki so jih v vseh fazah doživljali otroci, pa so temelj in obenem tudi prvi korak pri razvijanju vrednot spoštljivega odnosa do narave. Zahvaljujemo se vsem vzgojiteljicam, ki so nas sprejele v vrtcih in same nadaljevale z okoljsko vzgojo

NARAVO OTROKOM

Avtorji in ilustratorji:

ANDRAŽ KATRIN
PRMIČAN A LARAALR
ELA NEŽA TANJA AXUL ZALA
PATRIK SARA KATARINA
LEA MATEJ JURE ANŽE MIHA
GASPER OŠKAR ROBI

Avtor: ilustrirano iz vrsta H. C. Andersen

otrok. Za zasnovo ter vztrajno vodenje projekta gre vsa pohvala Vojku Havličku. Skupaj z Ivanom Kogovškom sta pripravila material za krmilnice, Vojko pa je organiziral akcijo sestavljanja krmilnic, ki se je

je udeležilo kar 32 ljudi, in priskrbel pol tone sončničnih semen. Kot perspektivni pedagogi so se izkazali vključeni študentje biologije, ki so z navdušenjem pripovedovali o svojih prijetnih pedagoških izkušnjah.

Njihovo edino, a hkrati največje plačilo so bili iskri in vedoželjni pogledi otrok ter zavest, da je izobraževanje dolgoročno eno najpomembnejših in najučinkovitejših naravovarstvenih orodij.

Foto: Vojko Havliček

Krmilnice so sestavili in prebarvali prostovoljci, člani DOPPS. Zadnja skupinska delovna akcija na legendarni Žibertovi 1.

Foto: Vojko Havliček

Z vključevanjem ptic v vzgojno-izobraževalni proces lahko dosežemo mnoge cilje, povezane z razvojem pozitivnega odnosa otrok do narave.

Foto: Jani B. Bez

Mladiči velikega škurha (*Numenius arquata*) so puhovci. Imenujemo jih tudi begavci. V uri ali dveh po izvalitvi, ko se posušijo, že tekajo po travniku.

Goliči in puhovci

Davorin Tome

Razvoj novega življenja se pri vseh pticah začne v jajcu. Ena sama celica se razdeli v dve, nato v štiri in tako naprej. Že kmalu po teh uvodnih stopnjah, ki so pri vseh pticah enake, pa nastopijo razlike. Zaradi njih ob izvalitvi ene mladiče imenujemo puhovci, druge pa goliči. Prvi se nam v trenutku tako prikupijo, da bi jih najraje

odnesli domov in jih postavili zraven televizijskega ekrana, za goliče rečemo, da so tako grdi, da jih ima lahko rada le mama. Razlike pa so le prehodnega značaja in v nadaljnjem razvoju hitro izginejo.

Mladiči vseh ptic pevk so goliči. Ko se skozi jajčno lupino priključujejo v novi svet,

imajo oči zaprte, so brez perja in povsem nemočni. Popolnoma so odvisni od staršev, ki jim prinašajo hrano, skrbijo za njihovo higieno, jih v hladnih dneh grejejo, v vročih pa hladijo. Šele čez nekaj dni jih preraste prvi puh, odprejo oči in začnejo nadzorovati svoje gibe. Puhovci se izvalijo mnogo bolj razviti. Od prvega dne dalje so poraščeni, oči imajo odprte in z njimi dobro vidijo. Starši jim posredujejo izkušnje, sicer pa imajo že takoj dovolj močne noge, da si hrano iščejo sami, da se sami tudi izogibajo nevarnostim. Torej niso bolj razviti samo na zunaj, bolj razvito imajo tudi živčevje in večino notranjih organov. Če bi razliko ocenjevali skozi človeške izkušnje, bi dejali, da so goliči v resnici nedonošeni puhovci. Čeprav resnica ni daleč, pa primerjava verjetno ni najbolj posrečena. Razvoj prek stopnje goliča ali puhovca je namreč povsem načrtovan in ptice so na dogodke, ki sledijo eni ali drugi obliki razvoja, pripravljene od prvega dne gnezdenja dalje. Vse vrste ptic, ki imajo puhovce, vedo, da je cena dobre razvitosti enodnevnih mladičev dolgo obdobje valjenja. Tako se na primer puhasti mladiči malega deževnika (*Charadrius dubius*) izvalijo po 24 do 25 dneh,

Foto: Brjan Marčeta

Tudi mlade postovke (*Falco tinnunculus*) štejemo med puhovce, a v nasprotju z malimi deževniki (*Charadrius dubius*) ali velikimi škurhi (*Numenius arquata*), gnezda še nekaj tednov ne zapustijo. Zato jih lahko imenujemo tudi gnezdomci.

Nič spregledanega in nič izgubljenega

Tomaž Mihelič

Zahvaljujoč predanim popisovalcem z Novim
ornitološkim atlasom uspešno napredujemo.

Foto: Tomaz Mihelic
Terenskemu delu naj sledi ...

V sklopu Novega ornitološkega atlasa vsako leto natančno obdelamo neko celovito območje. Lanski Beli krajini je letos sledil Kras, kjer se je na popisih zbralo 25 članov društva. Kras nas ni razočaral. Poleg običajnih vrst, ki smo jih vajeni iz domačih krajev, smo se lahko naposlušali hribskih škrjancev, glasnih planinskih hudournikov, velikih, plotnih, skalnih in vrtnih strnadov... Slednjim smo se posvetili natančneje, saj postajajo tudi na Krasu vse redkejši. Vsakodnevno smo opazovali orla kačarja, seveda pa nismo mogli tudi mimo planinskih orlov, sokolov selcev, velikih skovikov in velikih uharic. Veliko je bilo tudi gozdnih vrst. Odkrili smo kozačo in celo srednjega detla. Popisovanje je bilo prijetno in obenem nadvse koristno. Pridobljeni podatki so pomembni tudi za učinkovitejše varovanje Krasa, saj so kraške goličave izpostavljene številnim interesom, med katerimi jih je veliko naravi neprijaznih.

Rezultati v službi naravovarstva dajejo popisom, ki jih opravljamo v DOPPS-u, neko širšo dimenzijo in poseben čar. Seveda se naravovarstvena komponenta lahko izrazi šele potem, ko so naša opazovanja zapisana in zbrana. S tem ko smo neko ptico v naravi opazili, smo naredili že veliko, vendar nismo prišli do zelenega cilja. Beleženje opazovanj sicer vzame manj časa kot opazovanje samo, vendar je marsikomu manj prijetno. Najvestnejši opazovanja že na terenu beležijo v obrazce. Drugi imajo raje

priročne beležke, kjer se opazovanja kopičijo drugo za drugo. Kar nekaj podatkov pa ostane tudi v naših glavah. To velja še posebej za priložnostna opazovanja, kjer beležke ali obrazca nimamo pri roki. Pri teh je verjetnost, da se izgubijo, največja. Po opravljenih popisih si je torej treba vzeti čas in opazovanja zapisati. To je najbolje storiti čim hitreje po zaključku popisov.

Da bi zadeva stekla kar najbolje, vam priporočam, da se držite sledečih priporočil. Najprej za trenutek prekinite branje tega prispevka in določite termin, ko ste prosti nekaj ur. Najbolje je, da je to prost večer. Nato poskrbite, da boste imeli ob zapisovanju podatkov pri roki vse beležke ali obrazce, kamor ste opazovanja zapisovali, prazne obrazce, Atlas Slovenije in ornitološki priročnik.

Ko se boste lotili dela, najprej preglejte podatke, ki so že vpisani na obrazcih. Tovrstni pregled naj bo namenjen predvsem odkrivanju napak in preverjanju, ali so vpisani vsi podatki, predvsem lokacija, datum, popisovalec... Nato se lotite zapisanih podatkov v beležkah. Podatke, ki jih prepisete v obrazce, odključajte. Tako boste lahko hitro preverili, ali ste na obrazce prepisali zares vse podatke. Z vpisovanjem lokacije je včasih malo več dela, zato še enkrat priporočam metodo vpisovanja koordinat mreže iz Atlasa Slovenije. Mrežo ima vrisano zadnja, tretja izdaja Atlasa. Postopek je bil opisan in priložen

spomladanski številki Sveta ptic. Ko so beležnice izčrpane, je čas, da se lotite še nezapisanih opazovanj. Pri »lovljenju« le-teh sta se izkazala kot najboljša dva dopolnjujoča se postopka. Prvi je usmerjen v razmislek o lokacijah, na katerih smo bili v času gnezdilne sezone naključno ali pa si na njih ptic nismo zapisovali. Lokacije izpišemo na papir, nato pa vsako »obdelamo«. Drugi postopek je sistematično pregledovanje ornitološkega priročnika od začetka do konca. Ko boste vrsto v priročniku gledali, se boste namreč veliko lažje spomnili svojih srečanj z njo. Sistematični pregled pa bo preprečil, da bi na nekatere vrste pozabili.

Zagotavljam vam, da se boste po zaključku dela počutili izvrstno. Vedeli boste namreč, da trud, ki ste ga vložili v popisovanje ptic, ni bil zaman. Ostane vam le še, da svoje društvene kolege povprašate, ali so to isto delo že opravili. Če ga še niso, jim ga priporočite.

Foto: Tomaz Mihelic
... vestno beleženje podatkov in izpolnjevanje
obrazcev. Le tako bodo podatki dosegli svoj
namen.

Breguljka

Damijan Denac

Približno 500 parov gnezdečih breguljk v Sloveniji je vse prej kot število, ki bi si ga želeli. V večjih peščenih stenah, na primer na Hrvaškem, jih toliko lahko gnezdi *družno s čebelarji v eni sami steni*. Izginule peščene stene so jo pahnile na Rdeči seznam med močno prizadete vrste, stanje pa je bilo pred leti še bolj alarmantno. Leta 1994 je pri nas gnezdilo le pet parov. Delno izboljšanje je rezultat vsakoletnega umetnega vzdrževanja obstoječih sten. Največja in tudi z najdaljšo tradicijo je akcija, ki poteka pri dravskih stenah v bližini Središča ob Dravi. Tam nastajajo pod taktirko Borisa Kočevarja od leta 1998

naprej prave peščene stene. Dravski flosarji bi se početju ornitologov čudili, saj so bili takšnih sten na svoji plovbi proti Donji Dubravi dodobra vajeni, a izginile so *tako naglo kot njihova obrt in s tem* večstoletna rečna kultura. Epoha hidroelektrarn, rečnih regulacij in zajezev je bila na pohodu. Enainvajset prijatelj narave, med njimi tudi trije iz Hrvaške in dva iz Avstrije, je 12.4.2003 poprijelo za motike in krampe ter na štirih stenah ob spremljavi žuljev in potu počenjalo to, kar je nekoč silna reka z lahkoto opravila mimogrede. Močna ploha je označila konec družabnega naravovarstvenega

Naša najmanjša lastovka breguljka (*Riparia riparia*) je pri nas močno ogrožena.

Slovenski in hrvaški naravovarstveniki že vrsto let v skupni akciji breguljki ponovno omogočajo gnezdenje.

dogodka, zaključek novinarske konference pa smo opravili pod cerado kamiona, ki nam ga je prijazno priskrbela Tovarna sladkorja.

V podobni akciji pri Slovenji vasi je ob pomoči delovnega stroja, ki ga je prijazno sponzoriral gospod Marjan Zel, prav tako nastala umetna stena za breguljko. Po povsem svežih podatkih v njej prav zdaj gnezdi kar 80 parov.

Pasti za ptice - ribiške vrvice in trnki

Petra Radolič in Damijan Denac

Šopi malomarno odvrženih ribiških vrvic, po možnosti z navezanimi trnki, so ostanki, ki jih prenekateri ribič pusti za seboj v naravi. So pogubna past za ptice in primerov, ko je zaradi njih poginila ali se poškodovala ptica, ni malo. Na mariborskem Lentu sta na primer kolega, študenta *biologije in medicine* med zimskim štetjem vodnih ptic, leta 2000 potegnili iz vode, na mestu, kjer ribiči redno lovijo, utopljeno lisko (*Fulica atra*). Okrog nog je imela zamotan ribiški silk, trnek pa ji je nogo tudi prebodel. Med ogledovanjem liske je pristopil k njima

ribič, jima ptico na grob način odvzel, ji odmotal silk z nog, ga vzel in jima ptico vrnil. Samovoljno uničeni »corpus delicti« nam o krivdi pač pove vse.

Vodne ptice za odvržene vrvice s trnki pogosto tudi »zagrabiijo«. Na vrhniških glinokopih je aprila letos plaval labod grbec (*Cygnus olor*) s trnkom v kljunu. Izkazalo se je, da gre za samico, ki je takrat gnezdila. S trnka, ki ji je popolnoma prebodel kljun, je visela 35 cm dolga vrstica s svinčnimi utežmi, tako da se seveda ni mogla hraniti. Prostovoljci DOPPS-a so v

bliskoviti akciji labodji samici trnek sicer odstranili in ptico brez večjih posledic spustili, a tako se podobni primeri končajo le redko. Zgodba, ki jo je napisala Petra Radolič, omenjeno problematiko osvetli še v drugi, bolj sprevrženi luči.

»V nedeljo 19. januarja 2003 sem se ob osmi uri zjutraj odpravila na opazovanje ptic ob reki Muri. Ko sem prišla v Gornji Radgoni do reke, zaradi goste megle sploh nisem videla čez Muro v Avstrijo. Ob premišljevanju, ali je ob tako slabi vidljivosti smiselno nadaljevati pot do

PASTI ZA PTICE

Labod je bil po srečnem naključju rešen.

više proti mejnemu prehodu, videl čapljo. Predvideval je, da ima zlomljeno perut in zato že od prejšnje nedelje tiči na otoku. Odpravila sem se tja in na produ pri izlivu radgonske kanalizacije v Muro videla 12 sivih čapelj (*Ardea cinerea*). Ko sem se jim približala, so odletele vse - razen dveh. Ena je res imela zlomljeno perut, pri drugi pa je bilo videti, da nima težav, le da je potem, ko je hotela vzleteti, pristala v vodi na istem mestu. Čudno se mi je zdelo, da ima ves čas odprt kljun, zato sem se pomaknila bliže. Čaplja je bila ujeta na ribiško vrvico. Po nasipu sem se spustila na prod in stopila k njej. Upirala se je in poskušala vzleteti, čez čas pa je obupala in se umirila. Nato sem se splazila do roba kopnega, čaplja pa se je potuhnila in potopila glavo v vodo. Potegnila sem jo na prod in ji odprla kljun. Pod jezikom je imela zapičen trnek trojček. Pri najbližji hiši sem si sposodila klešče in ko sem prišla z njimi nazaj na prod, je čaplja spet stala v vodi. Iz kljuna sem ji odstranila trnek, ki ji je

Odvržena ribiška vrvica, pogubna past za ptice.

kožo v kljunu močno razcefral. Rešeno čapljo sem dvignila iz vode in jo postavila na kopno, od koder je vzletela, naredila dva kroga nad prodom in izginila v megli.

odpravo tega in mnogih drugih problemov pa so potrebni le spoštljiv odnos do narave, njeno širše razumevanje in malo strpnosti.

Siva čaplja (*Ardea cinerea*) se je ob Muri ujela v ribiško past.

Gajševsko jezero

Željko Šalamun

Opis območja

Gajševsko jezero je akumulacija reke Ščavnice v SV Sloveniji. V preteklosti je Ščavnica pogosto poplavljala okoliške njive in travnike, zato so med letoma 1973 in 1977 del struge poglobili in navozili nasip. Nastalo je slab kvadratni kilometer veliko jezero. Severni, vzhodni in jugovzhodni del jezera obdaja nasip in tukaj je jezero najgloblje. Na zahodnem delu (pritok Ščavnice) je jezero plitvejšo in se je začelo počasi zaraščati. Nastal je manjši sestoje bele vrbe, ki ga obdaja rogoz in nekaj trstičja. Jugozahodni del obdaja star visokodebelni sadovnjak in gozd bukve, doba in belega gabra. Na tem delu jezera je zaradi ribjega dristišča rezervat, kjer je ribolov prepovedan in prav tu je najprimernejše mesto za opazovanje ptic. Jezero je zelo priljubljeno med ribiči, sprehajalci in deskarji.

Dostop

Do jezera vodi več lokalnih cest, zato bom opisal najlažjo pot. Iz Ljutomera se peljemo v smeri Radencev in takoj po koncu prve vasi Noršinci zavijemo levo.

Kobulasta vodoljuba (Butomus umbellatus) je ranljiva vrsta, ki jo vse redkeje vidimo ob naših vodah. Na Gajševskem jezeru je bogato rastišče.

Foto: Damjan Denac

foto: Dušan Klenovšek

Redni gost in možna gnezdilka je rečni galeb (*Larus ridibundus*).

Pridemo v Lukavce in na križišču zavijemo levo proti Svetemu Juriju ob Ščavnici. Pot nadaljujemo po glavni cesti do križišča v Ključarovecih. Če hočemo priti na vzhodni del jezera, zavijemo levo proti vasi Grabe in po dobrem kilometru vožnje na koncu vasi prečkamo most Ščavnice, zavijemo desno in smo že na parkirišču pri zapor-nicah. Za opazovanje pa je bolj zanimiv

zahodni del jezera, zato na križišču v Ključarovecih nadaljujemo naravnost do vasi Logarovci. Približno 800 metrov od prej omenjenega križišča bodimo pozorni na odcep v levo in smerokaz za Gajševce in mlin Stajnko. Zavijemo levo in po dobrem kilometru že vidimo jez in mlin. Nadaljujemo do mosta na Ščavnici in pred njim na levo parkiramo. Pot nadaljujemo peš.

Gnezditev

Zadnja štiri leta je jezero zanimivo predvsem zaradi kolonije navadnih čiger (*Sterna hirundo*), ki jo opazimo že v trenutku, ko stopimo iz avtomobila. Ta je bila odkrita tukaj prvič leta 2000 in je ena izmed štirih trenutno znanih kolonij te močno ogrožene vrste v Sloveniji. Na blatnem položju, ki ga je nanesele Ščavnice, gnezdi približno deset parov. Med čigrami na položju gnezdi tudi mali deževnik (*Charadrius dubius*), pričakovati pa je tudi gnezditev rečnega galeba (*Larus ridibundus*). Med ločjem ob robu jezera in rogozom si gnezda naredijo liska (*Fulica atra*), mlakarica (*Anas platyrhynchos*), zelenonoga tukalica (*Gallinula chloropus*), labod grbec (*Cygnus olor*), mali ponirek (*Tachybaptus ruficollis*) in reglja (*Anas querquedula*). Zanimivo je predvsem gnezdenje reglje, za katero je pri nas malo podatkov o gnezditvi. Na plitvejših delih si na ostankih štorov gnezda znesejo čopasti ponirki (*Podiceps cristatus*). V rogozu gnezdi naša največja trstnica rakar (*Acrocephalus arundinaceus*) in občasno tudi skrivnostna čapljica (*Ixobrychus minutus*). Vsem omenjenim vrstam omogočajo gnezdenje bujno zarasli bregovi ribolovnega rezervata, kjer imajo ptice dovolj gnezditvenega gradiva in varno

foto: Željko Šalamun

Blatni otoček, ki ga je nanesele Ščavnice, je postal novo gnezdišče navadne čigre (*Sterna hirundo*) v Sloveniji.

GAJŠEVSKO JEZERO

foto: Damijan Denac

Del jezera, kjer je ribolovni rezervat, je bujno obrasel z rastlinjem in je pomembno gnezdišče vodnih ptic.

zavetje. Občasno si visoko v vrbovju svoje umetno viseče gnezdo splete tudi plašica (*Remiz pendulinus*). Če pot nadaljujemo skozi visokodebelni sadovnjak proti gozdu, naletimo na gnezdilke, značilne za ta dva habitata: lesno sovo (*Strix aluco*), malega detla (*Dendrocopos minor*), črno žolno (*Dryocopus martius*), smrdokavro (*Upupa epops*) in številne ptice pevke.

Prezimovanje in selitev

V mrzlih zimah, ko jezero zamrzne, lahko tukaj vidimo le posamezne sive čaplje (*Ardea cinerea*) in velike bele čaplje (*Egretta alba*). V milih zimah in kasneje

na pomladanski selitvi lahko opazimo jate kreheljcev (*Anas crecca*), sivk (*Aythya ferina*), čopastih črnih (*Aythya fuligula*), kormoranov (*Phalacrocorax carbo*), duplinsko kozarko (*Tadorna tadorna*), rdečegrlega slapnika (*Gavia stellata*), velikega žagarja (*Mergus merganser*) in druge vrste, opazovani pa so bili tudi že celo pritlikavi kormorani (*Phalacrocorax pygmeus*). V aprilu se za kakšen dan tu ustavijo tudi mali galebi (*Larus minutus*), črne čigre (*Chlidonias niger*) in vmes kaka beloperuta čigra (*Chlidonias leucopterus*). Čez poletje in proti jeseni se na plitvinah prehranjujejo številni pobrezniki, togotniki (*Philomachus pugnax*), pikasti martinci (*Tringa ochropus*), rdečenogi martinci

(*Tringa totanus*), mali prodnik (*Calidris minuta*) in kozice (*Gallinago gallinago*). Zvečer se iz vrbovja na jezero odpravijo kvakači (*Nycticorax nycticorax*). Na jezeru so redke gostje tudi svetovno ogrožene race kostanjevke (*Aythya nyroca*). Septembra je zanimivo opazovati ribjega orla (*Pandion haliaetus*), ki tu lovi in se na jezeru zadržuje tudi do mesec dni. Ko se dnevi krajšajo, pa se včasih proti večeru v zraku zaslišijo glasovi gosi in glasno trobentanje žerjavov (*Grus grus*).

Skratka, na jezeru je vedno živahno in nemalokrat ste lahko prijetno presenečeni v ptičji družini, zato vabljeni v Prlekijo.

foto: Peter Buchner

V trstišču in pasovih rogoza občasno gnezdi čapljica (*Ixobrychus minutus*).

foto: Damijan Denac

Z malce sreče ob jezeru naletimo na rogača (*Lucanus cervus*).

GOLIČ

- poročilo z društvenega izleta

Jurij Hanželj

V soboto, 17. maja 2003, smo se zbrali v kraški vasici Zazid z namenom, da bi opazovali ptice na kraškem travnišču Golič. Zbor je bil že ob sedmi uri, zato je bila večina udeležencev še precej zaspana. Pred cerkvico v Zazidu nas je že čakal vodja izleta Andrej Figelj. Še preden so se zbrali vsi udeleženci, smo že opazovali, še bolj pa poslušali različne ptice. Slišali smo žvižganje kobilarja, spev slavca in oglašanje smrdokavre nekje v daljavi. Veter nas je pošteno prepihal in malokdo bi si mislil, da si je treba sredi maja obleči zimsko vetrovko. Razvnela se je še zanimiva in živahna razprava o načrtovanih vetrnih elektrarnah, ki sta jo začinili dve domačinki, tudi udeleženci izleta.

Hoja na Golič je bila v jutranjem hladu izredno prijetna. Na poti smo slišali kukavico, vrbjega kovačka, zelo dolgo časa pa nas je spremljal tudi slavec. Naša skupina se je med hojo precej raztegnila in zato se je del skupine izgubil na edinem odcepu. Vendar niso bili prav nič prikrajšani, saj so videli kukavico, ki se sicer bolj poredko pokaže. Medtem smo

Perunike (*Iris* sp.) dajejo travnikom na Goliču posebno očarljivo podobo. foto: Damijan Denac

že dosegli planoto. Tam pa nas niso osupile le ptice, marveč tudi rastlinje. Prevladovala so predvsem potonike in perunike. Nad travo pa so se že spreletavali poljski škrljanci, ki so verjetno najštevilnejši prav na Goliču. Slišali smo petje rjave penice, v daljavi pa je jadrala postovka. Videli oziroma slišali pa smo tudi vrtnega, velikega in rumenega strnada. Prav lepo se nam je na veji nastavil rjavi srakoper, ki je nekaj časa poziral, a se je tega kaj kmalu

naveličal. Naredili smo krajši postanek in pojedli malico. Kljub temu pa smo še vedno z budnim očesom opazovali ptice. Obletavali so nas hudourniki. Ker pa so se začela popoldanska termična dviganja, se je povečalo število ujed. Najprej smo opazili dve postovki. Nad pobočjem pa je krožil škrljanec, ki mu na Goliču hrane gotovo ne manjka. Napotili smo se še na sam vrh Goliča, od koder smo videli kanjo in uživali v čudovitem razgledu. Lahko smo razločili dvorec Miramar v Trstu in celo Triglav.

Počasi smo se začeli vračati z Goliča. Sklenili smo, da se vrnemo po drugi poti, ob Kraškem robu. Naša odločitev se nam je zelo obrestovala. Na poti do Kraškega roba nas je presenetila črnica, na samem robu pa smo vsi potihoma pričakovali slegurja. Najprej smo zagledali drevesno cipo, zatem še slegurja. Opazil ga je Ivan Kogovšek. Slegur se je postavil na vejo, nam zelo dolgo poziral ter celo zapel. Vsi smo bili očarani, pokazal pa se nam je tudi skalni strnad. Presenetila nas je še druga redka vrsta ptice - rjava cipa. Ustavila se je le za kratek čas, dovolj, da smo jo lahko določili. Zapel nam je hribski škrljanec, v daljavi smo videli še planinskega orla. Na skali je čepela kotorna, vendar se je splašila.

Naš izlet se je po sedmih nadvse zanimivih urah zaključil in vsi smo utrujeni ter polni novih vtisov sedli v avtomobile in se odpeljali domov.

Opazovanje ptic na Goliču je bilo izjemno zanimivo. foto: Ivan Kogovšek

IZOBRAŽEVANJE MLADIH O NATURI 2000

V okviru projekta Utrjevanje mreže območij SPA smo v maju zaključili svoje izobraževalno delo. Opravili smo 18 didaktičnih enot, predavanj in naravoslovnih ekskurzij, kjer smo učencem in dijakom po vsej Sloveniji predstavili predlagana območja SPA. Izobraževanje je v veliki meri temeljilo na izkustvenem učenju, učenci so območja „doživeli“ in se v živo seznanili z dejavniki, ki območja mednarodno naravovarstveno okarakterizirajo. Na terenu so si tako lahko ogledali značilne ptice posameznega predlaganega območja, prav tako tudi drugo zanimivo favno in floro. Nemalokrat smo bili priča posegom, ki značilno ogrožajo ptice. Tudi predavanja so bila pripravljena po zgledu sodobne izobraževalne prakse, z uporabo metod razgovora, izogibali pa smo se frontalnim izvedbam didaktičnih enot. Ekskurzije smo opravljali na šestih predlaganih območjih: Ljubljanskem barju, kjer smo jih napravili največ, pet, reki Dravi, Cerknškem jezeru, Sečoveljskih solinah, Pohorju in Krasu. V povprečju se je ekskurzije ali predavanja udeležilo 33 otrok. Po zaključku smo ugotovili, da je pri našem izobraževanju sodelovalo 593

foto: Damijan Denac

učencev. Vsem mladim smo podarili priložnostno zloženko o območjih Natura 2000 in Vodnik po mednarodno pomembnih območjih za ptice (IBA) v Sloveniji, resda izdan že leta 1999, a še vedno aktualen. Mnogi otroci so na teh ekskurzijah prvič doživeli neposredno izkušnjo opazovanja ptic v naravi in skozi teleskope spoznali svet, ki si ga niti predstavljati niso mogli. Veliki škurhi, repaljčice, pogorelčki ... so bili deležni navdušenih vzklikov otrok in občudovanja, medtem pa se je razvijal njihov odnos do naravne dediščine. D.D.

S SVETNIKI NA KOSCE

Na DOPPS-u smo skupaj z Zavodom za varstvo narave, OE Nova Gorica in Zavodom za gozdove, OE Postojna organizirali predstavitev porečja Nanoščiце, enega izmed območij, ki bodo vključena v mrežo Natura 2000. Na predstavitvi smo povabili župana občine Postojna, občinske svetnike, predstavnike krajevnih skupnosti in nekatere predstavnike strokovnih služb v občini Postojna. Ker je kvalifikacijska vrsta za opredelitev območja SPA na Nanoščići kosce, smo se odločili, da bomo obiskovalcem to ptico predstavili bolj podrobno.

foto: Peter Buchner

Prav zato smo se 12. junija zvečer zbrali na turistični kmetiji Hudičevce ter predstavili Naturo 2000 in njen pomen. Sledila je predstavitev porečja Nanoščiće, za kar je poskrbel Slavko Polak, zelo aktiven član DOPPS-a in odličen poznavalec območja. Srečanje se je nadaljevalo s kratko predstavitvijo projekta LIFE III Narava - Vzpostavitev dolgoročnega varstva kosca v Sloveniji, ki ga bomo na DOPPS-u začeli uresničevati januarja 2004 ob finančni pomoči postojnske občine.

Po predstavitvi v besedi je sledila še predstavitev v živo. Odpeljali smo se do Nanoščiće, natančneje do Cenetovega mlina. Potem smo se odpravili na krajši sprehod, spoznavat različne rastlinske in živalske vrste. Prišli smo do prvega travnika in zaslišali krrek-krrek, krrek-krrek, tako značilno koščevo petje. Ustavili smo se za nekaj trenutkov, prisluhnili, potem pa nam je Slavko povedal nekaj več podrobnosti o tej globalno ogroženi ptici.

Že po predstavitvah na kmetiji, predvsem pa na terenu, se je razvila precej intenzivna razprava o pomenu varovanja naravne ohranjenosti območja, o problemu za-

PREDAVANJA ZA KMETIJSKO SVETOVALNO SLUŽBO

Ker ima način kmetovanja velik vpliv na preživetje ptic, je zelo pomembno tudi izobraževanje kmetov samih. Zato smo na DOPPS-u pripravili več predavanj za Kmetijsko svetovalno službo, ki je v neposrednem stiku z njimi. V maju in juniju smo tako izpeljali devet predavanj, po vseh območnih enotah kmetijske svetovalne službe v Sloveniji, od Murske Sobote, Novega mesta do Nove Gorice. Udeležba svetovalcev je bila zelo dobra, saj se je predavanj udeležilo več kot 150 kmetijskih svetovalcev. Seznanili smo jih z Naturo 2000, predstavili vlogo kmetijstva in kako lahko vključitev območja v mrežo Natura 2000 pripomore k razvoju teh območij. Na kratko smo predstavili tudi območja SPA, ki jih pokrivajo posamezne območne enote Kmetijske svetovalne službe. Iz vprašalnikov, ki smo jih pripravili za poslušalce, smo ugotovili, da so na predavanjih zvedeli nekaj novega, da jim taka oblika podajanja informacij ustreza in da si v prihodnje želijo še več predavanj z naravovarstvenimi vsebinami. Še posebej si želijo, da bi se bolje seznanili z območji, kjer živijo in delajo. To nam je vodilo za nadaljnje delo s svetovalno službo. M.N.

raščanja na temu območju, pa tudi o razvojnih možnostih za to območje. Izražena je bila podpora projektu za varovanje kosca ter potreba po usmerjanju in spodbujanju pravilne rabe travnikov v tem koncu Slovenije.

Večer smo zaključili v prijetnem in optimističnem ozračju, z mislijo, da je treba organizirati več podobnih predstavitev tudi za lokalne prebivalce, saj je dobro poznavanje območja nujna podlaga za uspešno varovanje. M.N.

foto: David Fučka

POPISI PTIC NA OBMOČJIH, PREDVIDENIH ZA POSTAVITEV VETRNIH ELEKTRARN, SE NADALJUJEJO

V društvu smo precejšen delež popisovalske energije usmerili v natančne popise ptic na območjih, predvidenih za graditev vetrnih elektrarn. Popisi intenzivno potekajo ne več kraških goličavah (Volovja Reber, Nanos, Golič...) kot tudi na območjih, poraslih z gozdno vegetacijo (Kokoš, Čebulovica, Selivec...).

Namen popisov je pridobiti natančne podatke o stanju avifavne na popisnih območjih, metoda popisa pa je zastavljena tako, da vključuje tudi vrste, ki bi jih postavitve vetrnih elektrarn najbolj prizadela. Tam, kjer popisna območja ležijo znotraj predlaganih Posebnih

zaščitene območij (SPA), je metoda usmerjena tudi v vrste iz Dodatka 1 Direktive o ohranjanju prostoživečih vrst ptic.

Popisi so razporejeni prek celega leta, tako da bomo z njimi pridobili podatke o gnezditvi, letovanju, zimovanju in preletu ptic. Na več lokacijah imamo na voljo tudi dragocene podatke iz preteklih let, ki so pokazali, da je enoletno popisno obdobje lahko prekratko. Omejimo se samo na primer Volovje rebri, na kateri smo letos registrirali bistveno manj koscev in prepelic kot pretekla leta. To si razlagamo z nizko višino trave, kot posledico suše v času

foto: Peter Buchner

njihovega preleta. Zgolj letošnji popis bi zaradi tovrstnih nihanj v številčnosti ptic lahko pokazal varljivo sliko. Med popisi smo pridobili tudi veliko dragocenih informacij o večjih pticah, ki so letale prav v koridorju, v katerem naj bi se vrteli rotorji vetrnih elektrarn. Tako je bil opazovan klin gosi, ki so letale tik nad grebenom med Belimi ovčami in Milanjo. Omenjeni greben je nizko preletaval tudi orel kačar, medtem ko nam je planinske orle in beloglave jastrebe uspelo celo poslikati in posneti z video kamero: letali so tik ob merilnem stolpu, ki ravno zaradi graditve vetrnih elektrarn stoji na Milanji. Navsezadnje sploh ni presenetljivo, da prav tam, kjer se pretakajo zračne gmote, letajo tudi ptice. Bo tako tudi v prihodnje? T.M.

foto: Tomaž Mihelič

ORNITOFON

Ornitofon je v pomladno - poletnem obdobju spet pogosto zvonil. Največ klicev se je nanašalo na ptice vrtov, med katerimi so prevladovali kosi. Med vprašanji je bilo seveda tudi veliko zanimivosti. Eno najlepših je prispevala gospa iz Ljubljane, ki spremlja gnezdenje kosov v cvetličnem lončku na svoji okenski polici. Letos so ji kosi že štirideseto leto zapored gnezдили na istem mestu. T.M.

foto: Tomaž Mihelič

OAZA NA PRAGU KOPRA

Škocjanski zatok vedno postreže z zanimivimi novicami. Tako so letos na severnih poljih gnezдили trije pari beločelih deževnika, v Jezercu dva para čapljic, veliko pa je bilo tudi rakarjev, svilnic in bršink. Gnezdilkam zatoka se je ponovno pridružila tudi rumena pastirica. Kljub temu, da se v rezervatu še niso začeli glavni sanacijski posegi, se stanje že počasi izboljšuje. To je še dodatna stimulacija pri pripravi izvedbene dokumentacije, ki je trenutno v pripravi.

Novost so tudi merilci, s katerimi bomo spremljali nihanje vodne gladine glede na plimovanje in padavine. Podatke bomo potrebovali za sanacijo lagune. Njihova namestitve pa ni bila niti najmanj lahka, saj je bilo treba najti mesta z najglobljo vodo v laguni. V laguno se je bilo torej potrebno odpraviti ob največji oseki in ob čolnu prebresti celotno blatno pot do mest z vodo, kamor smo nato namestili merilce. T.M.

foto: Tomaž Mihelič

POPIS SOŠKIH PRODIŠČ

Sredi srednjega majskega tedna smo se trije člani DOPPS, Paul Beaulieu, Tomaž Mihelič in Urša Koče, odpravili na Sočo, da bi na njenih prodiščih popisali gnezdeče male deževnike. Številčnost te ptice na soških prodiščih je bila namreč do tedaj neznanka.

Območje popisa je zajemalo tok Soče od Bovca do Tolmina. V popoldanskem času prvega dne smo sistematično pregledali prodišča med Tolminom in Kobaridom, naslednjega dne pa še prodišča med Tolminom in Bovcem. Soča je obljubljala za popisovanje morda neobvladljivo število gnezdečih parov, mi pa smo jih naposled na celotnem območju popisali samo 11.

Seveda nismo mogli mimo vprašanja, zakaj je tako. Prodišča na Soči v očeh

poznavalca malega deževnika dajejo vtis zanj izredno privlačnega življenjskega okolja. Žal so kar nekoliko preveč privlačna tudi za človeka z njegovimi dejavnostmi. Te vključujejo tako rekreacijo kot ekonomsko več kot očitno zanimivo kopanje proda. Nedotaknjena ostajajo le tista najbolj nedostopna prodišča, ki jih z vseh strani obliva tok reke. Vendar na teh mali deževnik ni prav nič bolj pogost kot na najbolj obleganih. Tako vprašanje o njegovi relativni redkosti na Soči ostaja odprto, najbolj verjetno pa je povezano predvsem z njenim vodnim režimom in poplavljanjem sicer obsežnih prodišč. Za dokončen sklep bi bilo seveda treba napraviti celovitejšo ekološko raziskavo.

Čeprav smo se večino časa posvečali malemu deževniku, so naša ušesa in oči in

foto: Tomaž Mihelič

ostala pozorna tudi na druge vrste ptic. Spremljevalec malega deževnika v njegovem naravnem življenjskem okolju je mali martinec, ki pa je vezan na bolj zaraščene predele rečnega sistema. Tako smo ga ves čas srečevali tudi na Soči.

Na enem izmed prodišč nas je presenetilo petje kratkoperutega vrtnika, ki se je razlegalo iz grmovnatega vrbovja. Vrsto je pri nas mogoče opaziti v JZ delu Slovenije, tako severno pa do tedaj še ni bila zaznana. Noč smo prebili v ovčjih stajah pod zahodno steno Krna, nad planino Kuhinja. Naslednjega dne smo še ne povsem prebujeni skupaj s soncem pričakali petje kotorn. Z nekoliko več vztrajnosti bi se verjetno kaka izmed njih pustila ujeti tudi našemu pogledu, vendar se nam je mudilo nazaj v dolino, kjer nas je čakala nedokončana naloga na Soči, zaradi katere smo v te kraje sploh prišli. U.K.

foto: Tomaž Mihelič

NOVA UČNA POT ŠKOCJAN

Uprava Regijskega parka Škocjanske jame je po približno enoletnih pripravah v petek, 23. maja letos, svečano predstavila novo učno pot »Škocjan«. Učna pot zajema posebnosti klasičnega Krasa v območju parka, vsebinsko pa je razdeljena na naravoslovne in kulturno-zgodovinske teme. Pri obisku učne poti lahko začutimo prepletanje vročega Sredozemlja z alpskim hladom udornih dolin, kar se odseva na rastlinskem in živalskem svetu. Na sprehodu po približno dva kilometra dolgi, dve uri trajajoči in dobro označeni poti lahko opazujemo številne vrste ptic, posebnost pa so ptice ostenj nad udornimi dolinami Škocjanskih jam, kot so skalni golobi, skalni strnadi, planinski hudourniki ter celo sokol selec in velika uharica. Pozimi v navpičnih stenah prezimujejo tudi skalni plezalčki.

Pri načrtovanju učne poti je uprava parka pritegnila k sodelovanju številne strokovnjake z različnih področij. Za področje

opazovanja in varstva ptic je pri pripravi učne poti sodeloval vodja Notranjske sekcije DOPPS, Brane Koren, ki je tudi avtor dela besedil na ličnih in bogato ilustriranih informativnih tablah. Pripravil je tudi tiskani »Vodnik po učni poti Škocjan«, ki ga obiskovalci dobijo v informacijskem centru v Matavunu, kjer je tudi začetek in konec krožne učne poti. S.P.

foto: Slavko Polak

KOSCI NA BARJU

Tudi letos smo na Ljubljanskem barju preštevali kosce. Odziv je bil razveseljav, kar gre v veliki meri pripisati zagnanosti Vojka Havlička, kot t.i. delavnega koordinatorja popisa, za brezhibnost metode pa je skrbel Luka Božič. Nočnemu štetju koscev se je pridružilo 41 popisovalcev. Najbolj zagnana sta bila Ivan in Ivica Kogovšek, ki sta popisala kar štiri ploskve. Poleg samega štetja pojočih samcev so popisovalci kartirali tudi stanje habitata (predvsem površine, ki so preorane ali pokošene ob popisu...). Kot kažejo rezultati, ostajajo kosci na barju še vedno številni, čeprav z velikimi razlikami glede njihove razporejenosti. Kako dolgo bodo še uspešni v iskanju vse redkejših preostankov primernih travnikov, pa ostaja vprašanje za prihodnja leta. T.M.

USTANOVITEV PODRUŽNICE DOPPS V KOPRU

Urejanje naravnega rezervata Škocjanski zatok dobro napreduje. Letos začnemo s prvimi večjimi zemeljskimi deli, s katerimi bomo na opuščeni poljih Bonifike uredili sladkovodno močvirje.

Kažejo se tudi nove možnosti za pridobivanje sredstev za rezervat. Ena izmed njih je evropska pobuda Interreg IIIA-Phare CBC Italija - Slovenija 2000 - 2006 namenjena čezmejnemu sodelovanju. Pobuda je primerna za Škocjanski zatok, saj z rezervati v sosednji Italiji dobro sodelujemo že vrsto let.

Za financiranje iz programa lahko kandidirajo le organizacije s sedežem na obmejnem območju. Ker naša pisarna v Kopru ni imela formalnega statusa, smo sprejeli dopolnilo k statutu društva, s katerim smo pisarni v Kopru podelili status društvene podružnice.

Izredna skupščina društva, na kateri smo dopolnili statut, je bila 18. junija na Biološkem središču v Ljubljani. T.J.

POZIV ZA VRAČILO KNJIG!

Društvo upravlja knjižnico znanstvenih revij in zbirko ornitoloških knjig. Program izmenjave publikacij trenutno zajema skoraj 90 organizacij za varstvo ali proučevanje ptic po vsem svetu. V zadnjem času so se zbirki pridružil številne nove publikacije (*Birds, Journal of Avian Biology, The Condor...*), ki so še dodatno obogatile pestro izbiro. Številne knjige in revije so pravcata zakladnica ornitološkega znanja in na voljo vsem članom društva. Opogumili bi vas radi, da si v pisarni društva omenjene materiale ogledate. Zadnji pregled materialov na knjižnihih policah pa je pokazal, da nekaj knjig manjka. Med njimi bi omenili predvsem 4. in 5. zvezek iz zbirke *Handbook of the Birds of the World* in nekaj Collinsonov priročnikov za določanje ptic.

Prijazno vas naprošamo, da doma preverite, ali imate katero od društvenih knjig pri sebi, in jo vrnete v pisarno. Tako bo lahko na voljo še drugim članom društva. Vnaprej hvala. P.B.

V novicah so pisali: Paul Beaulieu, Damijan Denac, Tomaž Jančar, Urša Koce, Tomaž Mihelič, Mateja Nose, Slavko Polak in Nataša Šalaja.

Novice ureja Tomaž Mihelič.

ZAPOSILITEV VARSTVENEGA ORNITOLOGA

Za uspešnost našega društva je pomembno visoko strokovno delo na področju varstva ptic. Zato smo se odločili odpreti novo strokovno delovno mesto - mesto varstvenega ornitologa.

Novi sodelavec bo pokrival posebna varstvena področja ornitologije, npr.: pripravo načrtov upravljanja za območja in akcijskih načrtov za vrste, koordinacijo ekoloških raziskav in monitoringov ogroženih vrst, ipd.

Sredi julija smo na novo delovno mesto zaposlili Luko Božiča, s katerim smo honorarno že doslej lepo sodelovali. Luka je univerzitetni diplomirani biolog in je eden najboljših ornitologov mlajše generacije v Sloveniji.

Kljub mladosti ima za sabo že nekaj velikih projektov. Najpomembnejši je priprava predlogov posebnih varstvenih območij po Direktivi EU o pticah, ki je bila pred pol leta kronana z drugo društveno knjigo. T.J.

foto: Tomaž Mihelič

GRADILI BOMO NA IZKUŠNJAH

V prvi polovici junija sem se udeležila četrtega modula v izobraževalnem sklopu »Gradimo na izkušnjah«, ki ga za celotno zvezo BirdLife International pripravlja naš angleški partner RSPB. Kljub obilici dela sem odhod v Kanado, kjer je modul potekal, težko pričakovala. Tam me je poleg starih prijateljev iz drugega modula čakalo deset dni vsebine, ki mi je bila velik izziv - uporaba komunikacijskih sredstev in načinov ter zagovorništva pri varstvu narave, pogajalske spretnosti in interno komuniciranje. Izziv predvsem zato, ker gre za področja, ki jih sama preslabo obvladam, pa tudi na DOPPS-u jih vse premalo uporabljamo pri svojem delu, čeprav glede na izkušnje drugih BirdLife partnerjev prinašajo izjemne rezultate.

Zagovorništvo pomeni zagovarjanje interesov, v našem primeru narave, ali drugače povedano, prepričevanje odločevalcev z naravovarstvenimi argumenti. Vsekakor je bila izbira lokacije za izvedbo tega modula precej posrečena. Gostitelj modula, kanadski BirdLife partner - Canadian Nature Federation (Kanadska federacija za naravo), je organizacija, ki predvsem z zagovorništvom in komuniciranjem z javnostjo dosegla izjemne rezultate. Njihov prispevek k temu, da je Kanada pred kratkim razglasila 10 novih narodnih parkov in še nekaj drugih zavarovanih območij in v svojem proračunu zagotovila zadosti sredstev za

njihovo varstvo, je velik. Enako priznanje jim gre za izjemno velik vložek, ki je bistveno prispeval k sprejemu novega Zakona o ogroženih vrstah. Tudi naša navzočnost v Ottawi je bila naravovarstveno orodje. Odrezali smo se kar dobro, saj je kanadski minister za okolje gospod David Andersson tiste dni veliko govoril o varstvu ptic in zvezi BirdLife. Sledili so krasni trije dnevi v parku Algonquin med losi, bobri in ptički. Zdaj pa je spet čas za spreminjanje izkušenj v realnost. N.Š.

foto: Rastislav Rybanič

Še niste član DOPPS-a in bi to radi postali?

Društvo za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije (DOPPS-BirdLife Slovenia) je ena največjih in najstarejših nevladnih naravovarstvenih organizacij v Sloveniji.

Poslanstvo DOPPS je varovanje ptic in njihovih habitatov z naravovarstvenim delom, raziskovanjem, izobraževanjem, popularizacijo ornitologije in sodelovanjem z drugimi naravovarstvenimi organizacijami.

Zakaj postati član DOPPS-a in kaj Vam to prinaša?

- S tem neposredno prispevate k povečanju družbene veljave varstva ptic in narave in k ohranjanju našega naravnega bogastva.
- Možnost vključevanja v ornitološke in naravovarstvene projekte ter akcije in dobra obveščenost na tem področju.
- Brezplačno udeležbo na številnih predavanjih in izletih.
- Prijetno druženje z drugimi ljubitelji ptic in narave.
- Redno brezplačno prejemanje revije Svet ptic, prve slovenske poljudne barvne revije o pticah.
- Vodilno slovensko ornitološko revijo *Acrocephalus* kot član DOPPS-a prejimate po simbolični ceni 1.000 tolarjev za letnik.

Dodatna pojasnila pri izpolnjevanju obrazca:

1. Dodiplomski študenti in brezposelne osebe naj priložijo kopijo potrdila o šolanju oz. brezposelnosti.
2. Donacijo lahko uveljavljate kot olajšavo pri napovedi dohodnine.
3. Plačilo članarine prek trajnega naloga je za zdaj mogoče, če imate tekoči račun odprt pri Novi ljubljanski banki, SKB banki, Novi KBM (razen za področje Nova Gorica) ali Banki Domžale. V primeru izbire takega načina plačevanja vam bomo poslali obrazec »Pooblastilo za odprtje trajnega naloga na tekočem računu«, na podlagi katerega bomo uredili vse potrebno za odprtje trajnega naloga in plačilo članarine. Vse, ki boste članarino plačevali s trajnikom, čaka tudi darilo: kapa ali majica z DOPPS-ovim znakom.
4. Vpišite ime in priimek člana, ki Vam je pomagal pri včlanitvi v DOPPS. V skladu z zakonom o društvih mora ob včlanitvi mladoletne osebe, mlajše od 15 let, pristopno izjavo podpisati njegov zakoniti zastopnik.

Torej, če še niste član DOPPS-a in bi to radi postali, nam izpolnjeno in podpisano pristopno izjavo vrnite na naslov:
DOPPS, p.p. 2722, 1001 Ljubljana.

PRISTOPNA IZJAVA

za pridobitev članstva v Društvu za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije

Ime in priimek: _____ Naslov in pošta: _____

Datum rojstva: _____ Tel./GSM: _____ E-pošta: _____

Družinski člani: (vpišite ime, priimek in datum rojstva ter naslov, če se razlikuje od nosilca)

1. _____
2. _____
3. _____

Želim se včlaniti v Društvo za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije in s tem podpirati prizadevanja za ohranitev naše narave in ptic. Izbiram naslednji tip članarine:

Tip članarine	z revijo <i>Acrocephalus</i>	brez revije <i>Acrocephalus</i>
1. POLNA (odrasli člani)	☐ 6.900 SIT	☐ 5.800 SIT
2. ZNIŽANA (mladi do 20. leta, dodiplomski študenti in brezposelni) ¹	☐ 4.600 SIT	☐ 3.800 SIT
3. DRUŽINSKA	☐ 8.100 SIT	☐ 6.900 SIT
4. PODPORNİ ČLANI	☐ 28.800 SIT ali več	

Dodatno število brezplačnih izvodov Sveta ptic za družinske člane (samo za tip članarine 3 in 4): _____

Dodatno število revije *Acrocephalus* po ceni 1.000 SIT za člane (samo za tip članarine 3 in 4): _____

DONACIJA ²: _____ SIT SKUPAJ ZA PLAČILO: _____ SIT

Način plačila: ☐ s položnico ☐ s trajnim nalogom na tekočem računu ³ (izberite darilo)

Darilo pri plačilu s trajnim nalogom: ☐ kapa ☐ majca (št. _____)

Včlanil me je ⁴: _____

Kraj in datum: _____, _____ . Podpis: _____

Evropska zakonodaja

- orodje ali kamen spotike slovenskega naravovarstva?

Mateja Nose

Z vključitvijo Slovenije v Evropsko unijo bo v našo zakonodajo treba vključiti tudi zahteve direktiv (skupnih določil in pravil) EU. Za varovanje ptic sta najpomembnejši Ptičja in Habitatna direktiva. Obe sta temelj varstva narave v EU in eno glavnih orodij naravovarstvenikov. Ali se lahko tega nadejamo tudi pri nas?

Januarja letos je Državni zbor potrdil dopolnjeno različico Zakona o ohranjanju narave (ZON), ki naj bi že vključeval zahteve iz obeh direktiv. Žal so bila to le naša neizpolnjena pričakovanja. Zakon vključuje samo določene dele omenjenih direktiv, drugi, prav tako pomembni, pa sploh niso omenjeni. Pa si jih pogledajmo. Beseda »Natura 2000« se v zakonu ne pojavi niti enkrat, čeprav gre za evropski sistem mreže zavarovanih območij, ki omogočajo preživetje ogroženim vrstam rastlin in živali. V 33. členu ZON je tako opredelitev Posebnih varstvenih območij (območja, ki naj bi bila določena po obeh

direktivah) zapisana le kot obveza, brez kakršnihkoli potrebnih pojasnil o načinu opredeljevanja teh območij. Vrste ptic in tipi habitatov, ki so kriterij za opredeljevanje, niso omenjeni nikjer. ZON se tudi ne sklicuje na druge dokumente, kjer so te vrste in habitatni naštet.

Dokaj problematično je za zdaj urejena presoja načrtovanih posegov v naravo. Jasna naravovarstvena napotila 6. člena Habitatne direktive bi na primer morali najti v 101. in 102. členu ZON. Da bo mera polna, so v ZON ne le neskladja, temveč celo nasprotja z določili obeh direktiv. Izravnalni ukrepi, ki naj bi nadomestili škodo, povzročeno s posegom v naravo, so treh vrst. Prva možnost je vzpostavitev nadomestnega območja z enakimi biotskimi značilnostmi, druga je vzpostavitev drugega območja, pomembnega za ohranjanje biotske raznovrstnosti oz. varstvo naravnih vrednot, tretja pa plačilo denarnega zneska v vrednosti povzročene okrnitve narave.

Ta znesek naj bi se namenil za ohranjanje biotske raznovrstnosti oz. varstvo naravnih vrednot. Premožni investitorji se že veselijo, vendar bo z dokončno veljavo evropskega pravnega reda pri nas marsikaj drugače.

Na novinarski konferenci Ministrstva za okolje, prostor in energijo, 4. julija 2003, so obljubili, da bo zakonodaja s področja varstva narave usklajena z evropsko do konca letošnjega leta. Pravni red na marsikaterem drugem področju je veliko bolj usklajen z evropskim, medtem ko o zgoraj omenjenih naravovarstvenih direktivah v ZON izvemo bolj malo. Znano je le, da na ministrstvu poteka projekt Natura 2000.

Zarjaveli meč slovenske naravovarstvene zakonodaje bo treba še dobro skovati in nabrusiti, da bo rezal, kot mora. Čas, ko ga bo treba zavihetiti z vso močjo, pa se neusmiljeno bliža.

foto: Luka Korošec

Ali lahko denar odkupi uničeno naravo?

Povabilo članom, ljubiteljem narave in fotografije

Vse vas prisrčno vabimo, da se udeležite letošnjega že **7. fotografskega natečaja "Svoboden kot ptica"**.

Glavni temi tokratnega natečaja, ki ga pripravljamo z družbo Mobitel, sta Ptice slovenskih mokrišč in Vodne ptice, obe pa sovpadata z mednarodnim letom celinskih voda.

Pri fotografiranju vam želimo obilo fotografske sreče, ustvarjalnega navdiha in uspešnih posnetkov in vas še enkrat najtopleje pozivamo k sodelovanju v čim večjem številu.

Vse dodatne informacije v zvezi z udeležbo na natečaju in pravila dobite na spletni strani

http://www.pinkponk.com/06_index_dopps_3pravila.asp ali na DOPPS-u na telefonu **01 544 12 30**.

Kričava čigra (*Sterna sandvicensis*)
foto: Borut Rubinič

Predlogi Posebnih zaščitnih območij (SPA) v Sloveniji, zbrani v monografiji

Tomaž Mihelič

Desetega marca letos je bila na tiskovni konferenci predstavljena knjiga »Mednarodno pomembna območja za ptice v Sloveniji 2; Predlogi Posebnih zaščitnih območij (SPA) v Sloveniji«. Kot že naslov nakazuje, je knjiga nadaljevanje in nadgradnja projekta IBA, glede na določila EU. Da je tema res pomembna, priča bogata udeležba na tiskovni konferenci. Knjigo je predstavil Luka Božič, avtor in urednik, spregovorili pa so še: okoljski minister mag. Janez Kopač, g. Erwan Fouere, veleposlanik EU v Sloveniji, g. Anton Majzelj, direktor družbe Mobitel, in dr. Peter Trontelj, predsednik DOPPS. Na tiskovni konferenci so se izoblikovali številni zaključki, ki so poudarili pomen knjige in celotnega društvenega projekta SPA.

foto: Damijan Denac

Od leve proti desni: dr. Peter Trontelj, Anton Majzelj, mag. Janez Kopač, Luka Božič, Erwan Fouere.

Vstop v EU bo za varstvo narave v Sloveniji velika preizkušnja. Poleg vseh groženj naravi zaradi intenzivne rabe okolja, širjenja infrastrukture in naraščajoče urbanizacije pa nam Evropa ponuja tudi učinkovito orodje za varovanje narave. To je oblikovanje mreže zavarovanih območij NATURA 2000, ki je hkrati naša pridružitvena obveznost. Ptice imajo pri tem še posebej pomembno vlogo, kar je tudi razlog, da jih varuje Direktiva EU o ohranjanju prosto živečih vrst ptic. V knjigi

predstavljeni strokovni predlogi območij SPA v Sloveniji so zato izjemnega pomena. Na podlagi večletnih raziskav je bilo opredeljenih 25 območij SPA, ki skupaj pokrivajo skoraj četrtino ozemlja Slovenije. Območja so opredeljena na podlagi 51 kvalifikacijskih vrst ptic, ki so večinoma zelo ogrožene v evropskem ali svetovnem merilu. So plod sistematičnega dela, v katero so bili vključeni vodilni strokovnjaki s področja ornitologije ter varstva ptic v Sloveniji in Evropi. Metoda izdelave predlogov območij (delovni koraki, metode popisov, izbor vrst in območij za dodatne popise, ovrednotenje) sodi med najsodobnejše na svetu. Oblikovana je bila skupaj s strokovnjaki BirdLife International, ki je vodilna svetovna avtoriteta s področja varstva ptic, poznavanja njihovih populacij in ogroženosti. Poleg tega je metoda v celoti usklajena z zahtevami Ptičje direktive in hkrati vključuje tudi izkušnje članic EU, ki so morale SPA-je v svojih državah že opredeliti in razglasiti. Popise kvalifikacijskih vrst v Sloveniji je opravljalo 58 terenskih popisovalcev, poleg njih pa so podatke prispevali še številni drugi člani DOPPS-a. Da je knjiga lahko posegla tudi v podrobnosti posameznega območja, je pri nastanku besedil sodelovalo 14

soavtorjev, članov društva. Knjiga opisuje ornitološki pomen vsakega od predlaganih SPA območij, navaja trenutno najpopolnejše podatke o velikosti populacij kvalifikacijskih vrst ptic in razloge za njihovo ogroženost. Narejen pa je tudi korak naprej! Za vsako območje so napisane naravovarstvene smernice, ki se jim ne bo moč izogniti, če bomo hoteli območja in ptice na njih učinkovito varovati, kar daje knjigi še poseben pečat.

Knjiga "Mednarodno pomembna območja za ptice v Sloveniji 2; Predlogi Posebnih zaščitnih območij (SPA) v Sloveniji" je nedvomno postala temeljni kamen za nadaljnje varstvo ptic v Sloveniji. Ob tem zato nikakor ne moremo mimo čestitke Luki Božiču, avtorju in uredniku, preostalim 13 soavtorjem in številnim članom društva, ki so namenili svoj čas varstvu ptic. Izid knjige so podprli Veleposlaništvo Kraljevine Nizozemske, Delegacija Evropske komisije v RS in Nizozemsko ministrstvo za kmetijstvo, profesionalno delo pa sta omogočila Grand hotel Union in družba Mobitel kot generalni sponzor DOPPS-a, s katerim smo v znamenju njihovega slogana ponovno dokazali, da življenje niso le besede.

Kje si?

Mobitel
in Društvo za
opazovanje in
proučevanje
ptic
Slovenije

7.)

**fotografski natečaj
Svoboden kot ptica.
4. z mednarodno udeležbo.**

Ob mednarodnem letu celinskih voda smo za temi natečaja izbrali:

A) Ptice slovenskih mokrišč

sodelujete fotografi s stalnim/z začasnim bivališčem v R Sloveniji,

B) Vodne ptice

sodelujete fotografi z vsega sveta.

Natečaj je anonimen, prispela dela pa bo ocenila in nagradila mednarodna strokovna komisija. Zadnji rok za oddajo fotografij: **3. september 2003.**

Podrobnejše informacije:

DOPPS, vsak delavnik 10.00-14.00, tel: 01 544 12 30, 041 712 796,
dopps@dopps-drustvo.si in www.pinkponk.com.

ŽIVLJENJE NISO LE BESEDE

WWW.MOBITEL.SI